

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Jan Jindra

**Německo-španělské bilaterální vztahy
1939-1940**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Jan Jindra**

Vedoucí práce: **PhDr. Monika Březinová**

Oponent práce: **PhDr. Ota Konrád, PhD.**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

JINDRA, Jan. *Německo-španělské bilaterální vztahy 1939-1940*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 56 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Monika Březinová.

Anotace

Bakalářská práce „Německo-španělské bilaterální vztahy 1939-1940“ se zabývá vývojem spolupráce nacistického Německa a Frankova Španělska. Výchozí pozici vztahu obou diktatur určoval výsledek španělské občanské války, jež orientovala Franka do orbitu zemí Osy. S vypuknutím druhé světové války, Španělsko uplatňovalo tzv. benevolentní neutralitu nakloněnou výrazně Německu, jíž pod dojmem úspěchů německé expanze v červnu 1940 změnilo na status neválčícího státu. Od toho byl jen krok k vyhlášení války Británii, čímž se chtěl Franco včas zapojit do války na straně „vítězů“. Španělskou motivací byla příležitost získat severoafrické kolonie na úkor poražené Francie a obnovit tak bývalé impérium. Tento hlavní důvod Frankovy ochoty, vystavit vyčerpanou zemi znovu válečným útrapám, však paradoxně Španělsko od války uchránil. Hitler neposkytl Frankovi za jeho účast ve válce a spolupráci při obsazení Gibraltaru přijatelné záruky teritoriálních požadavků v Maroku. Jeho záměrem bylo totiž zachovat si loajalitu Vichy v Africe z obavy, že předáním těchto území do rukou Španělska by francouzské kolonie přešly do tábora Spojenců. Franco se bez jistoty svých zisků do komplikující se války pouštět nehodlal. Španělsko se koncem roku 1940 navzdory uzavření protokolu po proslulém setkání v Hendaye rozhodlo prozatím vyčkat. Tato fáze neintenzivnějších pokusů zavléct Španělsko do války jako další člena Osy skončila prvním španělským odmítnutím.

Annotation

In my thesis „German-Hispanic Bilateral Relations 1939-1940 I deal with the evolution of high level cooperation between Nazi Germany and Francoist Spain. The primary point of these two dictatorships' relations was determined by the results of Spanish Civil War that directed Franco into the orbit of the Axis Powers. After the outbreak of WWII Spain decided to exercise so-called benevolent neutrality very tilted towards Germany. Under the impression of overwhelming German expansion this neutrality was abandoned in June 1940 and transformed into non-belligerence state. From there on it was only a little step to the real declaration of war on Britain. Franco's main goal of this policy was to join the victorious side in time. Spanish motivation was to take an advantage of this new opportunity and conquest part of Northern African territories on the expense of France. Franco longed for reestablishment of erstwhile Spanish colonial empire. This main reason of Franco's will to lead the exhausted country into another war paradoxically prevented Spain from the entry. Hitler appeared not to assure Spain's territorial gains in Morocco for Spanish cooperation during planned capture of Gibraltar. His intention was to keep the loyalty of Vichy in Africa. Germany feared that handover of French territory into the hands of Spain would mean disillusion and desertion of French colonies to the Allies. Nevertheless, Franco was not willing to take any risks of the war without clear guarantees of his claims in Africa. In December 1940 Spain decided to wait despite having agreed to sign the secret protocol at the notorious meeting in Hendaye. This phase of the most intense efforts aimed at bringing Spain into war as another Axis member then ended up by Spain's first rejection.

Klíčová slova

německo-španělské vztahy, Hitler, Franco, druhá světová válka, benevolentní neutralita, status neválčícího státu, Gibraltar, severní Afrika, Hendaye

Keywords

German-Hispanic Relations, Hitler, Franco, World War II, benevolent (tilted) neutrality, non-belligerence, Gibraltar, North Africa, Hendaye

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne ...

Jan Jindra

Obsah

Úvod	9
1. MEZI MÍREM A VÁLKOU (duben - srpen 1939).....	12
1.1. Východiska poválečného Španělska a jeho vztahy se Západem.....	13
1.2. Právní ukotvení německo-španělské spolupráce.....	15
1.3. Proněmecká euforie a důvody stagnace bilaterálních vztahů.....	18
2. PRVNÍ FÁZE VÁLKY: STADIUM HIBERNACE (září 1939-duben 1940):.....	22
2.1. Pakt Molotov-Ribbentrop.....	22
2.2. Polsko a Finsko: neuralgické body.....	23
2.3. Projevy španělské benevolentní neutrality.....	25
3. ŠPANĚLSKO: NEJBLÍŽE OSE I VÁLCE (květen-prosinec 1940).....	28
3.1. Španělské nabídky vs. německá opatrnost.....	30
3.2. Německé strategické plánování v létě 1940.....	35
3.3. První kolo německo-španělských rozhovorů (září 1940).....	39
3.4. Záříjová mise Serrana Súñera a jednání v Berlíně.....	41
3.5. Druhé kolo: Hendaye a jeho důsledky.....	45
Závěr	51
Resumé	53
Použitá literatura	55

Úvod

Problematika německo-španělských vztahů na pozadí druhé světové války je, i přes svou poměrně důkladnou probádanost, stále velmi vděčným a frekventovaným předmětem zkoumání zahraniční, zejména španělské a anglosaské, historiografie. Spolupráce dvou diktátorských režimů, z nichž jeden rozpoutal nejničivější konflikt v dějinách, zatímco druhý byl nejdéle existujícím reliktem fašistického typu v Evropě, nabízí bohatou škálu otázek a interpretací. Záměrem autora bylo propojit dvě různá a z mnoha aspektů odlišná teritoria německo-jazyčného prostoru a jižní Evropy a zaměřit se na nejdramatičtější období jejich moderních dějin. Téma bilaterálních vztahů nacistického Německa a nacionalistického Španělska podléhá dodnes mnohým mytizacím, vzniklým v důsledku téměř čtyřicetiletého působení frankistické propagandy.

Konkrétním cílem této práce je zhodnocení a shrnutí vývoje diplomatických styků existujících mezi oběma státy v letech 1939 a 1940. Výchozí pozice vzájemných vztahů vycházela na jaře roku 1939 z výsledků španělské občanské války a významného podílu nacistů na vítězství nacionalistického tábora vedeného generálem Franciscem Francem. Ani tato skutečnost však nezabránila určitému ochlazení vztahů zejména ze strany Španělska, jež bylo způsobené mj. střetem německých (zejména ekonomických) zájmů na Pyrenejském poloostrově a Frankovou snahou vyhnout se redukci své země na pouhou surovinovou základnu Třetí říše. Kromě popisu této evoluce, jíž ovlivňovaly mezinárodněpolitické faktory i vnitropolitická situace etablujícího se Frankova režimu, bude mému zkoumání vystavena také otázka španělské neutrality v první fázi války a plánované zapojení Španělska do války. Nastíněny budou možné příčiny, které postupně změnily původně chladný postoj Německa vůči španělským horlivým nabídkám v červnu 1940 v intenzivní tlak na vstup Španělska do války s Británií. V tomto případě se zaměřím na vysvětlení, proč nemusel být německý zájem o Gibraltar být motivován pouze potřebou zasadit Británii další úder. Zhodnocení kritického období od června do prosince roku 1940 bude tedy stěžejní částí této práce. Pokusím se zde dokázat, že míra ochoty vstoupit do probíhající války byla v této době nejintenzivnějších německo-španělských jednání především na španělské straně, přinejmenším v průběhu celého léta 1940. Španělsko se v této fázi chovalo doslova jako „vlk v rouše beránčím“, když čekalo na nejvhodnější příležitost své intervence, z níž by za cenu minimálního rizika vytěžilo pokud možno maximální zisky. Bližší analýze bude proto podrobena hypotéza založená na tvrzení, že pokud by Franco od Hitlera dostal jasně definované záruky obnovy španělského

koloniálního impéria v severní Africe, potom ani těžká hospodářská situace a další obtíže s válkou spojené by jej od rozhodnutí intervenovat nejspíše neodradily.

Vzhledem ke skutečnosti, že nastíněná problematika je poměrně hojně zpracována a neustále doplňována, svou práci jsem vystavil na základě analýzy sekundární literatury. Zejména v posledních třech dekadách, od smrti generála Franka v roce 1975, vznikla ve španělské historiografii na toto téma řada studií v rámci úsilí španělské společnosti vyrovnat se se svou totalitní minulostí a stigmatem spojení nacistického Německa. Publikace mladšího data použité v této práci jsou proto převážně dílem buď generace španělských historiků, kteří část Frankovy éry sami v aktivním věku prožili (Javier Tussel, Ángel Viñas, J.M. Armero), či oné mladší „nepamětnické“ generace vědců (Manuel Ros Agudo, Xavier Moreno Juliá), která má již k danému období přirozený odstup. Němečtí vědci měli oproti svým španělským kolegům určitý časový náskok, nemuseli čekat na konec existence frankistického režimu a danému tématu se věnovali již v období 60. a 70. let minulého století. Nicméně na druhou stranu neměli ani oni z pochopitelných důvodů až do počátku přechodu Španělska k demokracii koncem 70. let přístup k řadě španělských materiálů (některé spisy čekají na zpřístupnění dodnes). Nejfrekventovanějším předmětem jejich zkoumání je hlavně první fáze Frankovy spolupráce s Hitlerem, tzn. španělská občanská válka a případ německé intervence (H.-H. Abendroth, M. Einhorn, M. Merkes, O. Dankelmann). Z toho důvodu jsem německo-jazyčnou literaturu použil při vypracování této práce spíše jen okrajově a pro doplnění dílčích informací. Naproti tomu anglosaská historiografie disponuje nejspíše nejuznávanějšími studii zkoumajícími německo-španělskou spolupráci za druhé světové války. Proto práce amerických a britských renomovaných odborníků (Paul Preston, Stanley G. Payne, Wayne H. Bowen, Christian Leitz, Robert H. Whealey) zaměřujících se na moderní španělské dějiny a frankismus zaujmají z hlediska zpracování této práce klíčový sekundární zdroj informací.

Poněvadž z obou režimů bylo Německo přirozeně dominantním aktérem, jehož zahraniční politika se vyznačovala vyšším indexem potenciálního i faktického vlivu na chování a směřování druhého hráče, odráželo se vyjednávání let 1939-1940 především na vnitropolitické situaci ve Frankově Španělsku. Vzájemné vztahy daného období tedy nutno nahlížet zejména z perspektivy jihoevropské země. Proto bude i periodizace a rozdělení této práce sledovat oficiální a faktický postoj Španělska k probíhajícímu konfliktu respektive míru ochoty zapojit se do války na straně Osy. Pomocí takto nastaveného rámce bude možné vysledovat, které aspekty ovlivňovaly rozhodování španělských představitelů i nacistických strategií, konkrétně obou diktátorů daných zemí - Francisca Franca a Adolfa Hitlera.

Práce se bude skládat ze tří základních a na sebe chronologicky navazujících kapitol. Ty pokryjí období vymezené ukončením španělské občanské války v dubnu 1939 a závěrem roku 1940, kdy se oboustranné zklamání z jednání Hendaye projevilo více na Španělsku, jež začalo pomalu z nastavené spolupráce s nacisty vycouávat. První část bude zaměřena na východiska a možnosti, jež se frankistickému režimu nabízely po vítězství v občanském konfliktu ve směru zahraniční politiky. Rozebrány budou důvody, kvůli nimž byl Franco nucen i přes svou ideologickou inklinaci k zemím Osy, optimalizovat své vztahy také se západními demokratiemi. Ve druhé kapitole se pokusím vysvětlit, proč se německo-španělské vztahy již od srpna 1939 dostávaly do jistého stádia hibernace a popíši, jaké byly přes toto ochlazení hlavní rysy spolupráce obou režimů. Obsah třetí a nejrozsáhlejší části této práce představuje ústřední otázku dané problematiky, tedy určité vyústění, jakým směrem se vývoj bilaterálních vztahů od dubna 1939 ubíral. Hlavním předmětem zkoumání jsou snahy obou hráčů nalézt kompromis a stanovení podmínek španělského vyhlášení války Británii. Vysvětlení, jaká byla hlavní motivace Franka zapojit se do války (zdánlivě) „na poslední chvíli“ a na straně vítězího Německa, je vcelku jednoduché. Již složitější je však přesně definovat roli, kterou Španělsko v německé globální strategii v polovině roku 1940 zaujímal a do jaké míry nacisté se Španělskem ve svém novém uspořádání Evropy počítali. Odmítnutí výzev nacistů, kteří naléhali na španělské vůdce, aby stanovili přesné datum svého aktivního vystoupení ve válce, je uzavřením této první a nejkritičtější etapy vývoje německo-španělských vztahů během druhé světové války. Z této perspektivy se španělská neutralita uplatňovaná v první fázi války jeví jako vyčkávací strategie, ačkoliv důvodů, zejména těch hospodářských a vojenských, bylo samozřejmě více.

1. MEZI MÍREM A VÁLKOU (duben - srpen 1939)

Vítězstvím ve španělské občanské válce, které generalissimus Francisco Franco y Bahamonde oficiálně vyhlásil dne 1. dubna 1939, završily oba diktátorské režimy – nacistické Německo a nacionalistické Španělsko - první fázi svých bilaterálních vztahů. Nový, nacionalisticko-konzervativní režim¹, mezinárodně uznávaný de iure ze strany většiny mocností² a ovládající v tom okamžiku teritorium již celého Španělska³, vycházel z tříletého boje proti Druhé španělské republice s jasnou zahraničněpolitickou orientací na mocnosti Osy. „Frankův režim byl produktem občanské války a pomoci fašistických diktatur, které bral jako model své politické i ekonomické inspirace.“⁴

Německo a Itálie umožnily povstaleckým pravicovým silám porazit republikánský režim a jejich totalitní režimy se staly přirozeným vzorem pro formování nového politického uspořádání ve Španělsku.⁵ Německo-španělské vztahy měl nadále determinovat právě výsledek občanské války, jehož by Francisco Franco stěží dosáhl bez vydatné všeobecné podpory spřátelených diktatur a přímé intervence jejich expedičních sborů. V atmosféře mezinárodního napětí a blížícího se velkého konfliktu se tudíž odpověď na otázku, ve kterém táboře se Frankovo Španělsko v případě evropské války ocitne, zdála být na první pohled poměrně jednoduchá.

Nicméně ani zásluhy na německé a často opakovaná vděčnost na španělské (nacionalistické) straně automaticky neznamenaly, že by byl vítězný Frankův režim připoután k nacistickému Německu do té míry, aby se stal jeho dalším satelitem či se ihned aktivně

¹ Ačkoliv Franco, patrně také pod dojmem tehdejší mezinárodní situace, svůj režim za totalitní prohlásil, přinejmenším do konce druhé světové války je možné Frankův režim označit za fašistickou diktaturu, vykazující ovšem určité rysy, které jsou v rozporu s charakteristikou totalitních režimů (např. dle: LINZ, Juan J., *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2000.) Jiní autoři jako např. Wayne H. Bowen však tvrdí, že ani během druhé světové války nebylo Španělsko fašistickým státem, ale nacionalistickou, autoritativní diktaturou, přičemž na vrcholu expanze Osy a tedy silného vnějšího vlivu okolních diktatur, byl tento režim nanejvýš semi-fašistickým státem, s pravicovou, praetoriánskou, katolickou a semi-pluralitní strukturou. Obdobné formy vlády fungovaly během druhé světové války např. v tehdejších Maďarsku, Rumunsku nebo sousedním Salazarově Portugalsku. (podle: BOWEN, Wayne H., *Spain during World War II*. Columbia: University of Missouri Press, 2006, s. 5.)

² Velká Británie a Francie uznaly Frankův režim de iure 27. února 1939, dva hlavní spojenci vzbouřených nacionalistů, Německo a Itálie, tak učinili již 18. listopadu 1936.

³ Bojové operace samozřejmě pokračovaly i po oficiálním ukončení konfliktu zaměřené na pacifikaci posledních ohnisek odporu, s partyzánským republikánským hnutím se Frankův režim vypořádal až několik let po skončení druhé světové války.

⁴ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940: de la Gran Tentación al Gran Engaño*. Madrid: Arco Libros, S.L., 2009, s. 7.

⁵ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II*. New Haven & London: Yale University Press, 2008, s.44.; WHEALEY, Robert H. *Hitler and Spain : the Nazi role in the Spanish Civil War, 1936-1939*. Lexington : University Press of Kentucky, 1989. s.231.

zapojil do blížící se války po boku nacistů. Navzdory nepopsatelnému vyčerpání a slabosti celé země zůstávala však po skončení občanské války i tato možnost otevřená.⁶ Otázka intervence (a jejích podmínek) frankistického Španělska ve válce na straně Německa se stala ústředním bodem německo-španělských vztahů a byla tématem většiny jednání, které spolu tyto dvě diktatury na nejvyšší úrovni vedly. Problematika španělského váhání (a německého přesvědčování)⁷ se vstupem do války na straně Osy, jež ukončil definitivně až úspěch vylovení Spojenců v Severní Africe v listopadu 1942, tedy zásadně ovlivňovala bilaterální vztahy obou režimů až do poloviny druhé světové války.

1.1. Východiska poválečného Španělska a jeho vztahy se Západem

Jak bylo výše zmíněno, Španělsko bylo bezprostředně po skončení občanské války nesmírně oslabeným a zpustošeným státem, jehož válečnými hrůzami traumatizované obyvatelstvo toužilo ze všeho nejvíce po míru a základních lidských potřebách. I přesto nový režim již na jaře 1939 nedočkavě očekával brzké vypuknutí evropské války. Ta měla být dle jeho interpretace pouze nutným pokračováním a dokonáním boje, jehož první bitvy byly frankistickým vojskem vybojovány na Pyrenejském poloostrově v letech 1936-1939. Franco a nová vládnoucí elita si od případné války slibovali řadu příležitostí, zejména pak teritoriální expanzi, která byla jedním ze základních rysů imperiálního programu jediné legální strany ve Španělsku, fašistické *Falangy*⁸, i frankistického režimu. Pochopitelná nechuť naprosté většiny obyvatelstva vrhnout se vstříc dalšímu válečnému dobrodružství i obecná (a režimem přirozeně podporovaná a vyžadovaná) apatie Španělů vůči politickým otázkám ponechávaly zásadní téma, zda a nakolik podpořit agresivní politiku Německa výlučně v rukou Franka.⁹

Právě faktor zdevastované ekonomiky byl jedním z rozhodujících motivů, proč Španělsko nemohlo dále plně spoléhat pouze na své ideologicky blízké patrony z občanské války. Jeho (zejména ekonomická) závislost na nacistickém Německu (a Itálii), pocházející

⁶ MERKES, Manfred. *Die deutsche Politik gegenüber dem spanischen Bürgerkrieg, 1936-1939*. Bonn : L. Röhrscheid, 1961. s. 170.

⁷ Obě adjektiva je zde možné pohodlně zaměnit, poněvadž, jak bude dále popisováno, vůle po španělské participaci ve válce se přelévávala z jedné strany na druhou a tlak vyvíjeli jak Němci tak Španělé v závislosti na dané politicko-vojenské situaci a momentální strategii.

⁸ Oficiální název této španělské obdoby italského fašismu zněl od dubna 1937, kdy došlo ke sjednocení strany s karlistickým hnutím, *Falange Española Tradicionalista de las JONS (FET de las JONS)*. dle: CHALUPA, Jiří; Poražení vítězové – konflikt z let 1936-1939 jako „čtvrtá karlistická válka“. In SPRINGEROVÁ, Pavlína (ed.). *Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války – vnitřní a vnější aspekty konfliktu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 13-16.

⁹ BOWEN, Wayne H., *Spain during World War II*. Columbia: University of Missouri Press, 2006, s. 16.;

z občanské války na jaře a zejména v létě roku 1939 s blížící se válkou, rychle oslabovala.¹⁰ Přestože Frankův režim ze své podstaty považoval za své tradiční nepřátele západní mocnosti, Velkou Británii a Francii, ve kterých viděl hlavní viníky postupného úpadku Španělska, ztráty jeho dřívějšího imperiálního lesku a všech dalších bolestí, jednoduše nemohl ignorovat ekonomickou sílu těchto velmocí a tedy i možný potenciál vhodný pro svou hospodářskou obnovu.¹¹

Na druhé straně taktéž Velká Británie s Francií se v narůstající mezinárodní politické krizi snažily zajistit přízeň nových vládců Španělska. Nacionalistickou vládu v čele s Frankem jako legitimní představitele nového Španělska uznaly obě západoevropské vlády ještě před koncem občanské války, 27. února 1939, tedy v době, kdy republikánský režim prožíval již svou agonií.¹² V rámci obnovení diplomatických styků s novou španělskou vládou ustavily obě mocnosti na Iberském poloostrově znovu svá řádná zastoupení. Do země tak odcestoval nový britský velvyslanec Maurice Peterson. Francouzská vláda se rozhodla takticky vyslat „hrdinu od Verdunu“, konzervativního maršála a budoucího představitele vichystické Francie Henri Philippa Pétaina, po jehož boku Franco bojoval ve 20. letech při potlačování národního povstání v Maroku.¹³ Takto nastavenou zahraniční politikou se britská a francouzská diplomacie snažily o sblížení s frankistickým Španělskem, nebo alespoň o jeho vychýlení z německo-italského orbitu, do kterého z výše zmíněných důvodů směřovalo. Především Francie, na kterou španělští nacionalisté pohlíželi s mimořádným opovržením a nenávistí kvůli její po většinu občanské války otevřené (i když nepřímé) podpoře republikánské vlády, měla mnoho důvodů k usmiřování. Jak se situace v Evropě postupem roku 1939 stále více vyostřovala, ocitala se Třetí republika v nezáviděníhodné geostrategické situaci, obklopena nyní třemi otevřeně nepřátelskými fašistickými diktaturami. Vzhledem k agresivní rétorice, kterou *caudillo* směrem k západním velmocím ve svých projevech v této době běžně používal, měli Francouzi mnoho důvodů k nervozitě, zejména s ohledem na své

¹⁰ LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999, s. 135.

¹¹ RUHL, Klaus-Jörg. *Franco, Falange y "Tercer Reich": España en la Segunda Guerra Mundial*. Tres cantos: S.A. Ediciones Akal, 1986. s. 29.

¹² ABENDROTH, Hans-Henning, *Hitler in der spanischen Arena*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1973. s. 285.; ARMERO, José Mario. *La política exterior de Franco*, Barcelona: Editorial Planeta, S.A., 1978. s. 25.

¹³ BOWEN, Wayne H., *Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order*. Columbia: University of Missouri Press, 2000. s. 57.; NERÍN, Gustau; BOSCH, Alfred, PRESTON, Paul. *El imperio que nunca existió*. Barcelona: Plaza y Janés, 2001. s. 86.

Dle Paula Prestona je však tvrzení o nějakém bližším vztahu Franka s Pétainem dílem frankistické propagandy i Franka samotného. Naopak jeho jednání se staříčkým maršálem dohánělo francouzského velvyslance často k zuřivosti. (dle: PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s.283-284.)

dlouholeté teritoriální spory se Španělskem v severní Africe či kvůli jižní hranici, kde Franco na počátku léta demonstrativně nechal rozmístit početné jednotky.¹⁴

Jako jeden z projevů francouzské smířlivosti vůči nacionalistickému režimu je třeba zmínit navrácení zlatých rezerv z Francie zpět do španělské národní banky v létě 1939 spolu se španělským majetkem a válečným materiálem, který byl do Francie převezen republikánským režimem během občanské války.¹⁵ Tento akt byl však pouhým naplněním francouzsko-španělské dohody *Bérard-Jordana*, sjednané již koncem února 1939, kterou se Francie snažila připravit podmínky pro uznání nacionalistického Španělska.¹⁶

V politické rovině tak byly vztahy mezi Madridem a západními demokratiemi (hlavně Francií) velmi napjaté. Nicméně s pokračujícím létem 1939, kdy se Německo horečnatě soustředilo na svou vlastní válku ve střední Evropě (s tajnými přípravami uzavření sovětsko-německé smlouvy o neútočení na konci srpna 1939), jeho zájmy na Pyrenejském poloostrově ustupovaly do pozadí, a tudíž ekonomická a obchodní spolupráce Španělska se Západem vzrůstala.¹⁷

1.2. Právní ukotvení německo-španělské spolupráce

Zásluhu na určité normalizaci vztahů Frankova režimu se Západem v létě 1939 mělo kromě primárního pragmatického cíle, kterým byla hospodářská rekonstrukce země, především Německo. Španělsko hrálo v té době v německém strategickém plánování již pouze marginální roli, a tudíž došlo k dočasné stagnaci německo-španělských vztahů. Necelou první polovinu roku 1939 se přitom bilaterální vztahy obou diktatur rozvíjely akcelerujícím se tempem a Španělsko směřovalo do tábora Osy v linii jasně vytyčené občanskou válkou.

Na konci února 1939 dal Franco na schůzi své vlády, sídlící tehdy ještě v Burgosu¹⁸, souhlas k připojení Španělska k Paktu proti Kominterně¹⁹, což bylo stvrzeno podpisem

¹⁴ Z politického hlediska velmi napjaté až nepřátelské vztahy Madridu s Paříží vystihuje Frankův proslav přednesený v Burgosu 5. června 1939, v němž mj. prohlásil, že „skrytý útok“ proti Španělsku vedla také Francie a Británie.“ (cit. dle: PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 289.)

¹⁵ BOWEN, Wayne H., *Spain during World War II*. Columbia: University of Missouri Press, 2006, s. 23.

¹⁶ ABENDROTH, Hans-Henning, *Hitler in der spanischen Arena*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1973, 285.

¹⁷ MORENO JULIÁ, Xavier. *Hitler y Franco*. Barcelona: Editorial Planeta, 2007. s. 109.

¹⁸ Sídlo první vlády Francisca Franca, od roku 1938 až do října 1939 bylo hlavním městem nacionalistického Španělska, poté se Franco i jeho druhá vláda přesunuli do Madridu. Město Burgos leží na severu země, v současnosti v autonomní oblasti Castilla y León.

¹⁹ Pakt podepsali: ministr zahraničí nacionalistického Španělska (hrabě Gómez-Jordana), italský velvyslanec (hrabě Viola), japonský ministr (Makoto Yano) a německý velvyslanec (baron Eberhard von Stohrer).

v posledních dnech války (27. března) a zveřejněno o několik dní později (6. dubna).²⁰ Na britské obavy upozorňující, že se Španělsko stává součástí Osy, odpovídali Franco i španělský ministr zahraničí hrabě Gómez-Jordana většinou chlácholením, že „*podpis paktu byl pouhým gestem ideologické spřízněnosti*“²¹ a „*Španělsko není vazalem Osy*“²². Upřímnost této rétoriky byla vyvrácena již 31. března, kdy se v Burgosu podpisem německo-španělské Smlouvy o přátelství oba režimy zavázaly nepodniknout „*z politického, vojenského či ekonomického hlediska nic, co by mohlo smluvního partnera poškodit nebo naopak zvýhodnit jeho nepřátele*“.²³

Německo-španělská smlouva o přátelství byla svým načasováním koncipována říšským ministerstvem zahraničí mj. též jako diplomatický protiúder reagující na prohlášení britského ministerského předsedy Nevilla Chamberlaina. Ten v Dolní sněmovně britského parlamentu právě dne 31. března 1939 ohlásil, že se vláda Jeho Veličenstva zavazuje poskytnout garance bezpečnosti ohroženému Polsku. Samotný dokument smlouvy o přátelství Německa a frankistického Španělska byl pak spíše pouhou aktualizací a konkretizací tajného protokolu, jímž se v březnu 1937 nacionalistická vláda a nacisté zavázali zachovat neutralitu v jakékoli budoucí válce. Franco se dalšímu rozšiřování smluvních vazeb na nacistické Německo, především v ekonomické oblasti, od podpisu tohoto protokolu urputně bránil. Obával se postupné ztráty vlastní suverenity a přílišné závislosti na německém hegemonu. To se mohlo stát nebezpečné z hlediska nepředvídatelnosti vývoje mezinárodní situace, což bylo typickou ukázkou podstaty jeho politického uvažování.²⁴

Naprosto totožný dokument byl přitom vypracován a připraven ke zveřejnění již v dubnu 1938. Německý ministr zahraničí von Ribbentrop byl tehdy rozčilen zprávou o rozhovoru Franca s admirálem Canarisem²⁵, během něhož *caudillo* vyjádřil přání okamžitého stažení německého intervenčního sboru (tzv. *Legion Condor*) a to ihned, jakmile skončí

²⁰ LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In: BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999, s. 135. Někteří autoři jako např. Abendroth, Dankelmann nebo Bowen uvádějí o den pozdější datum 7. dubna.

²¹ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 282.

²² Ibidem. s. 282.

²³ Ibidem. s. 282.

²⁴ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II*. New Haven & London: Yale University Press, 2008, s. 31.

²⁵ Od roku 1935 šéf německé vojenské rozvědky (*Abwehr*) a jeden z největších německých expertů v oblasti Pyrenejského poloostrova, který byl se zpravodajskou službou v této zemi spjat již od 20. let a vydatně působil při německé intervenci ve španělské občanské válce. S Francem (a před ním i se španělským králem Alfonsem XIII. či monarchistickým diktátorem Primo de Riverou) udržoval velmi dobré vztahy. (dle: GARRIGA, Ramón. *La España de Franco*. Madrid: G. del Toro, 1976. s. 58.)

veškeré bojové operace.²⁶ Německá diplomacie se zalekla vehementnosti, s jakou Franco tuto myšlenku prosazoval. V takovém jednání totiž spatřovala možné nebezpečí počátku posunu nacionalistického Španělska od dosavadní závislosti (a tedy budoucího, i když neplnoprávného spojenectví výhodné pro válečný průmysl Německa) na mocnostech Osy směrem do sféry vlivu Paříže a Londýna. Pomocí nové smlouvy, která se od tajného protokolu z 20. března 1937 lišila pouze tím, že měla být zveřejněna, chtěl tak Ribbentrop vzbudit u Západu pocit ohrožení ze strany svazku států Německa, Itálie, Japonska a nyní i nacionalistického Španělska. Od realizace této diplomatické demonstrace síly si sliboval eventuální britsko-francouzskou reakci v podobě rezignace na záležitosti středoevropského prostoru, čímž by se Třetí říši v tomto regionu s ohledem na plánovanou expanzi značně uvolnily ruce. Z podpisu této smlouvy nakonec sešlo, vinou dramatických změn na španělské frontě v neprospěch nacionalistů, po nichž Franco ještě rád požádal německého velvyslance von Stohrera o prodloužení pobytu německých legionářů.

Přesto také v březnu 1939 na naléhání německé strany, aby Španělsko zveřejnilo podpis právě uzavřené Smlouvy o přátelství, odpověděli Španělé zamítavě. Jako obvykle si Franco, který odtajnění španělského připojení k Paktu proti Kominterně nesl jen velmi nelibě, nechával volný manévrovací postoj.²⁷ Kromě ustanovení, jakými byly např. „*přátelské vztahy a podpora výměny vojenských poznatků mezi ozbrojenými silami Německa a Španělska*“²⁸, tato smlouva obsahovala závazek tzv. benevolentní neutrality v případě války se třetím státem.²⁹ Tento závazek utvářel charakter Frankovy zahraniční politiky po značnou část druhé světové války. Zvláštní německo-španělská smlouva týkající se kulturních vztahů pak již ke zklamání Berlína španělskou stranou přijata nebyla. Římsko-katolická církev, která se vítězstvím Frankova režimu stala ve Španělsku jednou z nejvlivnějších institucí ve státě, podobné sblížení s nacionálně-socialistickou ideologií nemohla dovolit.³⁰ Církev ve Španělsku se obecně k nacistické propagandě a ideologii stavěla velmi zdrženlivě spíše odmítavě. Kromě základních rysů národního socialismu, které byly pochopitelně v zásadním

²⁶ Na jaře 1938 byla situace republikánské armády natolik kritická, že se počítalo s brzkým vítězstvím nacionalistů, kterého však nakonec Franco dosáhl až o rok později.

²⁷ ABENDROTH, Hans-Henning, *Hitler in der spanischen Arena*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1973, s. 208-210, 232-234.

²⁸ Ibid. s. 233

²⁹ Původní klauzule protokolu, mluvící o platnosti vztahující se na obranné války, byla na poslední chvíli změněna i na možnost války útočné. (dle: ABENDROTH, Hans-Henning, *Hitle in der spanischen...s. 233.*)

³⁰ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II*. New Haven & London: Yale University Press, 2008.

rozporu s křesťanskou věroukou (neopohanství, extrémní rasismus, apod.), zde svou roli hrálo také pronásledování katolíků a otevřeně antiklerikální charakter nacistického režimu.³¹

1.3. Proněmecká euforie a důvody stagnace bilaterálních vztahů

Bezprostředně po skončení války ve Španělsku ovládala nový režim i Franka osobně ohromná euforie a nemalé ambice. Ty byly smlouvami z konce března ještě umocněny Frankovým pocitem vlastní důležitosti díky spojení s Říší, přestože se zveřejnění této smlouvy paradoxně původně snažil vyhnout.³² Španělé viděli v Německu a jeho vojenské a technologické síle nového hegemona Evropy, s jehož podporou a v rámci vize nového světového řádu se Španělsko znovu stane velmocí a začne naplňovat své imperiální představy na africkém kontinentu.³³

Tomu odpovídal také kurs, jímž se ubírala španělská zahraniční politika na mezinárodním poli. 8. května 1939 Španělsko ohlásilo svůj odchod ze Společnosti národů následujíc tak příkladu svých fašistických patronů. Tento akt byl na jedné straně okázalým gestem nenechávající nikoho na pochybách, s kým se Španělsko momentálně ztotožňuje.³⁴ Na straně druhé to byl také nutný ústupek („únik vpřed“) za účelem uklidnění narůstajících vášní v řadách domácích falangistů, kteří stále agresivněji volali po nejužší možné spolupráci s Německem a mocnostmi Osy obecně. To ovlivnilo také charakter režimního zdůvodnění tohoto kroku na domácí politické scéně, jež spíše než o dalším přibližování k Německu hovořilo o potrestání Společnosti národů za její nepřátelský postoj vůči nacionalistické reakci v době občanské války.³⁵ Skvělý dojem ze vztahů Španělska k zemím Osy zvýrazňovalo množství slavnostních vojenských přehlídek, jejichž pompéznost ostře kontrastovala s neuvěřitelným zbídačením obyvatelstva a jichž se účastnili vojáci německých a italských intervenčních kontingentů jako prominentní hosté.³⁶ Koncem května 1939 pak *caudillo* nadšenými proslovami plnými vděčnosti a silných příslibů budoucí úzké spolupráce vyprovázel příslušníky von Richthofenovy *Legion Condor*, které žádal o tlumočení svých díky

³¹ BOWEN, Wayne H., *Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order*. Columbia: University of Missouri Press, 2000, s. 61.

³² PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 283.; MORENO JULIÁ, Xavier, *Hitler y Franco*. Barcelona: Editorial Planeta, 2007, s. 87.

³³ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler*. ... s. 44.

³⁴ Hitler na tento projev španělské přízně a diplomatické podpory své agresivní politiky odpověděl, doufajíc v ještě lepší vazby obou režimů, zvláštním darem pro Franka v podobě vojenského automobilu značky Mercedes-Benz z limitované řady, kterou jinak vlastnil pouze on a italský *duce*. (dle: BOWEN, Wayne H., *Spain during World War II*. Columbia: University of Missouri Press, 2006, s. 22.

³⁵ ARMERO, José Mario, *La política exterior de Franco*, Barcelona: Editorial Planeta, S.A., 1978, s. 106.

³⁶ Oslavy vyvrcholily 19. května 1939 velkolepou „Přehlídkou vítězství“, jakmile Franco vstoupil slavnostně do Madridu stylizovaný do legendárních hrdinů španělské minulosti, Cida a dona Juana de Austria.

v Německu.³⁷ Frankův ministr vnitra (a švagr), germanofilní falangista, Ramón Serrano Súñer se v červenci 1939 dokonce osobně zúčastnil cesty posledních zbytků italského expedičního sboru na cestě do vlasti.³⁸

Berlín musel paradoxně tyto okázalé demonstrace španělské přízně ze strany Španělska spíše krotit. Německý velvyslanec v Madridu von Stohrer např. radil španělskému ministru zahraničí Jordanovi, aby nacionalistická vláda pokud možno neodkrývala své karty příliš brzy a držela tím tak Velkou Británii a hlavně Francii v případě plánované války v nejistotě. Francie by v takovém případě byla nucena věnovat pozornost i své jižní hranici a Španělsko by tak svým „tajemným“ postojem vázalo v Pyrenejích značnou část francouzské armády. Takový stav by přirozeně nejvíce vyhovoval Německu.³⁹ Taktéž změny ve španělské vládě provedené Frankem v srpnu 1939 zapadaly zcela do koncepce jasné proněmecké orientace země, když nejviditelnějším posunem bylo odvolání anglofilního konzervativce hraběte Jordany z úřadu ministra zahraničí a jeho nahrazení plukovníkem Juanem Beigbederem. Vedením ministerstva vzdušných sil pak byl pověřen ortodoxní falangista generál Juan Yagüe, známý svým velkým obdivem vůči nacistickému režimu a oblíbenec maršála Hermanna Göringa, což bylo také jedním z Frankových gest přízně směrem k Berlínu. Tato fašizace státu nezasáhla pouze nejvyšší místa ve vládě, ale prostupovala celou hierarchií státního aparátu a vynesla k moci hlavně mladé, aktivní a ve většině pronacistické falangisty. Zahraniční politika byla od této chvíle zcela shodná s linií Osy, ačkoliv se nový ministr zahraničí - plukovník Beigbeder - v průběhu první poloviny roku 1940 stále více názorově sblížoval s Británií. Trend, který nakonec vedl k jeho odvolání v říjnu 1940.⁴⁰

Ovšem tyto na první pohled idylické vztahy vykazovaly též značné eroze, které se začaly projevovat již v poslední fázi občanské války. Jejich hlavní příčiny ležely především v ekonomických vztazích. Španělsko očekávalo, že německá podpora - dodávky vojenského materiálu, základních potřeb, potravin atd. - bude nadále pokračovat a německé společnosti se stanou motorem rekonstrukce španělského hospodářství a celkové modernizace Španělska.

³⁷ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*.....s. 286.

³⁸ Vztah Španělska a Itálie byl tradičně srdečnější než s Němci, ať již to bylo dáno větší podobností obou režimů, určitým paternalistickým přístupem Mussoliniho ke svému středomořskému spojenci či menšími kulturními a jazykovými rozdíly, než jak tomu bylo v případě Německa. Franco si byl nicméně vědom a uznával, že silnějším z „tandemu“ zemí Osy a hlavním hegemonom je právě Třetí říše.

³⁹ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*.... s. 288.; PRESTON, Paul. Franco y los nocivos alemanes. *ABC Sevilla*. 7.6. 1997, s. 33-34. Dostupný z WWW<<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1997/06/07/033.html>>. (přístup dne: 6.12. 2009)

⁴⁰ GARCÍA PÉREZ, Rafael. España y la Segunda Guerra Mundial. (Capítulo X.). In: TUSELL, Javier; AVILÉS, Juan; PARDO Rosa y los autores (eds.). *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2000, s. 306.

Nicméně tato očekávání měla být brzy zklamána, když v německém zájmu sice nebylo zcela vycouvat ze svých četných ekonomických aktivit na Pyrenejském poloostrově, ovšem také se nepočítalo s další výraznou pomocí a půjčkami.⁴¹ Nehledě na to, že před nadcházející válkou jednoduše nebylo v kapacitách Německa uspokojit všechny španělské požadavky volající po životně důležitých dodávkách, jakými byly např. potraviny, pohonné hmoty aj.⁴² Německé ekonomické zájmy byly vedeny zejména tržním instinktem, a tudíž primární motivací pro další aktivity ve Španělsku byl zisk, nikoliv další investice do stále poněkud nejistého ideologického spojení na periferii Evropy. Pokusům nacistů vytvořit si ze Španělska ekonomické polokoloniální panství, surovinovou základnu podobající se svým statusem německému vazalu, se bránil Franco od dob občanské války.⁴³ Nacionalistická vláda musela čelit nátlakům nacistů na udělování dalších těžebních koncesí, jimiž Německo často podmiňovalo plynulost dodávek vojenské pomoci a neváhalo při několika příležitostech své hrozby splnit a svou podporu načas omezit.⁴⁴

Podobné rozladění na španělské straně způsobovalo také tvrdé německé vymáhání válečného dluhu vzniklého za občanské války. Španělé věřili, že se u nacistického Německa setkají přinejmenším se stejně benevolentním přístupem, jaký projevila v otázce splácení Itálie, která nacionalistickému Španělsku zhruba 25% válečného dluhu odpustila.⁴⁵ V červnu 1939 do Madridu dorazila německá obchodní delegace, jejímž cílem bylo založení nové holdingové společnosti pod názvem SOFINDUS (Sofindus – Sociedad Financiera e Industrial, S.A.). Tento nový nacisty vytvořený subjekt měl spravovat německé investice na území Španělska. Jedna ze zpráv referující Frankovi o těchto záležitostech přímo vyslovila podezření, že Němci považují zaostalé Španělsko za svou kolonii.⁴⁶ Z těchto důvodů se španělské úřady stále více zdráhaly uzavírat s německými společnostmi nové obchodní smlouvy, což zároveň bránilo přílivu dalších investic ze Třetí říše.⁴⁷

Španělsko se od jara 1939 vyznačovalo jasnou politickou a ideologickou inklinací k Německu s pochopitelným zájmem využít jeho technologické, industriální a vojenské kapacity pro svůj rozvoj. Nicméně na druhé straně se také bránilo plíživé kolonizaci svého

⁴¹ LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999, s. 136.

⁴² Ibidem, s. 136.

⁴³ GARÍA PÉREZ, Rafael. *Franquismo y Tercer Reich: las relaciones económicas hispano-alemanas durante la Segunda Guerra Mundial*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1992. s. 67.

⁴⁴ LEITZ, Christian, *Economic Relations Between Nazi Germany and Franco's Spain 1936-1945*, Oxford: Clarendon, 1996, s. 90.

⁴⁵ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II...*, s. 46.

⁴⁶ Ibidem, s. 46.

⁴⁷ GARCÍA PÉREZ, Rafael, *Franquismo y Tercer Reich: Las relaciones económicas hispano-alemanas...* s. 100-104.

hospodářství mocným německým kapitálem, jež hrozila přerůst v cílenou (zejména surovinovou) exploataci země. Obchodní vztahy s ohledem na splácení španělského dluhu se totiž stále větší měrou stávaly spíše jednosměrnou záležitostí ve prospěch německého hospodářství. Takové jednání ze strany glorifikovaných německých spojenců, stejně jako neochota nacistů podílet se na Frankově ambiciózním plánu poválečného zprůmyslnění země, oslabilo řady nacionalistických stoupců Německa či dokonce podněcovaly protiněmecké nálady.⁴⁸

Všechny tyto výše nastíněné aspekty napomáhaly tomu, co bylo popsáno v podkapitole 2.1. (*Východiska poválečného Španělska a jeho vztahy se Západem*). Ač z politického i ideologického hlediska směřoval Franco nezadržitelně do sféry vlivu mocností Osy (kde chtěl být ovšem naprosto rovnocenným partnerem), z hospodářských důvodů byl nový režim ve Španělsku nucen obrátit se k nenáviděnému Západu a zde hledal finanční a ekonomickou pomoc. Tu totiž Německo již nebylo schopno v dostatečné míře poskytnout a naopak nyní od Španělska spíše více požadovalo než nabízelo (válečný dluh, těžební koncese..). Nicméně zcela pragmaticky se v tomto nejistém (konec léta 1939) období frankistický režim zdaleka nechoval a neváhal demonstrovat, koho považuje za své skutečné nepřátele, navíc tím nejnelogičtější způsobem. Tak koncem léta i na podzim 1939 Franco odmítl zoufale potřebné úvěry a další obchodování, které mu západní demokracie nabízely doufaje ve zlepšení vztahů. Tato z ryze ideologických důvodů učiněná rozhodnutí dopadala nesmírně těžce na španělské obyvatelstvo právě v době, pro niž se ve španělské historiografii používá označení tzv. „hladové roky“ (*años de hambre*).⁴⁹

⁴⁸ Ibidem, s. 101-107.

⁴⁹ PAYNE, Stanley G., Franco and Hitler... s. 55; PRESTON, Paul, Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?. Praha: BB Art, 2001, s. 297.

2. PRVNÍ FÁZE VÁLKY: STADIUM HIBERNACE (září 1939-duben 1940):

2.1. Pakt Molotov-Ribbentrop

Jestliže v předchozích podkapitolách popisované německo-španělské vztahy vykazovaly na jaře a především v létě 1939 stadium určité stagnace, potom události spojené s vypuknutím druhé světové války znamenaly z řady hledisek stav hibernace.⁵⁰ Když Adolf Hitler na schůzce konané 22. srpna v Obersalzbergu rozebíral podrobnosti připravovaného přepadení Polska, zmínil se sice o Frankově Španělsku jako o jediném jistém spojení Německa v Evropě vedle Mussoliniho Itálie.⁵¹ Druhý den však zpráva o naprosto nečekané sovětsko-německé smlouvě způsobila srocení rozhněvaných obyvatel baskického San Sebastianu před tamějším sídlem německého konzulátu.⁵² Nacionalistické Španělsko bylo šokováno a nedokázalo vůbec pochopit tento z ideologického pohledu nepředstavitelný *Koperníkův obrat*. Narůstající nedůvěra na straně Španělska vůči Třetí říši, způsobená též nevybíravým chováním nacistů v předchozím období (ekonomické vztahy, splácení válečného dluhu apod.), se touto událostí ještě prohloubila.

Do jaké míry byl frankistický režim německým krokem zaskočen a zcela nepřipraven, výstižně ilustruje také nešťastně načasovaný tah falangistické propagandy. Právě několik dní před inkriminovaným 23. srpnem 1939 totiž Španělsko zaplavily plakáty s ideologicky zabarveným výrokem tehdejšího ministra vnitra a šéfa *Falangy* Serrana Súñera prohlašující: „*Našimi nepřáteli jsou pouze přátelé Ruska.*“⁵³ Okamžitě po zveřejnění Paktu Molotov-Ribbentrop byly přirozeně tyto plakáty spěšně odstraňovány. Proněmecká orientace španělské politiky (podpořená změnami ve vládě 9. srpna 1939 – viz kapitola 2.3.) se přitom paradoxně projevovala snahou stavět na pro obě země zásadních společných tématech. Rigidní antikomunismus a nenávisť vůči Sovětskému svazu byly základními body, kde se ideologie i zájmy obou režimů protínaly nejviditelněji. Taktéž vzhledem k Paktu proti Kominterně, k němuž se Španělsko po německém naléhání rozhodlo připojit v březnu 1939, působilo uzavření sovětsko-německého paktu jako příznačný políček do španělské tváře.

⁵⁰ LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999, s. 136.

⁵¹ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 293.

⁵² Ibidem. s. 293.

⁵³ PIKE, David Wingeate. Franco and the Axis Stigma. In: *Journal of Contemporary History*, Vol. 17, No. 3 (Jul., 1982). Dostupný z WWW <http://www.jstor.org/stable/260553>. (přístup dne: 8.10. 2009).

Navzdory tomuto se frankistický režim věren své dokonalé politické pružnosti, jež si ostatně udržel po celou dobu své existence, dokázal nad toto zklamání povznést a dokonce jej využít v další pronacistické agitaci. Ose naprosto nakloněný falangistický tisk ovládaný Serranem mohl tudíž dokonce napsat, „(...) že se mu [Berlínu] podařilo získat tak mocného spojence,“⁵⁴ nebo dokonce „(...) že komunismus je v Rusku již mrtev.“⁵⁵ Stejně tak samotný Franco a *cuñadísimo*⁵⁶ Serrano Súñer na tento pakt nahlíželi - narozdíl od upřímně zděšené a pobouřené *Falangy* či španělské generality (včetně ministra zahraničí Beigbedera) - s cynismem a pragmatismem sobě vlastním.⁵⁷

2.2. Polsko a Finsko: neuralgické body

Když nakonec počátkem září 1939 válka opravdu vypukla, nebylo to pro nejvyšší politické kruhy ve Španělsku takové překvapení, jaké vyvolal pakt Molotova s Ribbentropem. Celoevropský konflikt byl všeobecně očekáván a navíc již v srpnu italský ministr zahraničí a Mussoliniho zeť Galeazzo Ciano upozornil Franka, že mezi Německem a Polskem dojde s největší pravděpodobností brzy k válce.⁵⁸ Franco také ihned 25. srpna rozhodl, že v případě takového konfliktu zachová Španělsko status neutrality, jak ho k tomu koneckonců zavazovala i Smlouva o přátelství uzavřená s Německem 31. března 1939 (zmiňující tzv. benevolentní neutralitu). Německému velvyslanci von Stohrerovi se navíc ještě před vypuknutím samotné války podařilo získat také osobní Beigbederův příslib, že v případě budoucího konfliktu bude Španělsko uplatňovat neutralitu nakloněnou plně zájmům Německa.⁵⁹ Franka však k tomuto rozhodnutí vedla především skutečnost vojenské nepřipravenosti a celkového neutěšeného stavu země.⁶⁰ *Caudillo* odhadoval, že Španělsko bude na dozbrojení a válečné přípravy potřebovat dobu nejméně pěti let. Španělští představitelé se přirozeně obávali, že zůstat stranou války bude v případě vítězství Německa znamenat také nutné vyřazení z poválečného procesu přerozdělení Evropy a hlavně tolik vysněných kolonií.⁶¹ Na druhé straně však existovala ještě daleko horší varianta v podobě

⁵⁴ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 293.

⁵⁵ Ibidem. s. 296.

⁵⁶ *Cuñadísimo*, v překladu „nejvyšší švagr“, posměšná přezdívka Serrana Súñera, jenž byl Frankovým švagrem opisující jeden z Frankových titulů *generalísimo*.

⁵⁷ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 294.

⁵⁸ Ibidem. s. 291.

⁵⁹ TUSELL, Javier, *Franco, España y la II Guerra Mundial: entre el Eje y la neutralidad*. Madrid: Temas de Hoy, 1995, s. 46.

⁶⁰ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001, s. 294.

⁶¹ GARCÍA PÉREZ, Rafael. España y la Segunda Guerra Mundial. (Capítulo X.). In: TUSELL, Javier; AVILÉS, Juan; PARDO Rosa y los autores (eds.). *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2000, s. 306.

vítězství Spojenců, což by s velkou pravděpodobností znamenalo též ztrátu nezávislosti a následnou likvidaci režimu.⁶²

Oficiálně vyhlásilo Španělsko přísnou neutralitu 4. září 1939, den po britské a francouzské deklaraci války nacistickému Německu. Přestože Franco vyjadřoval lítost nad nemilosrdnou likvidací katolického Polska a volal po nutnosti vyjednávání a hledání smíru, velmi rychle a oportunisticky se s tímto faktem smířil. Naopak ve svých veřejných projevech (např. 26. září v Burgosu před 2. celostátním sjezdem *Falangy*) obviňoval ze zodpovědnosti za polskou tragédii především Británii s Francií a doufal v možnost, že Britové se nakonec obrátí právě na Španělsko s žádostí o zprostředkování příměří s Hitlerem.⁶³

Zároveň však není možné opomenout, že španělská politická scéna, ač absolutní moc v rukou třímal nepochybně Franco, nebyla zdaleka tak názorově homogenní. Tudíž podobně jako v případě uzavření paktu mezi vůdčí antikomunistickou zemí v Evropě se Stalinovým Sovětským svazem, vzbudilo nacisty a bolševiky společně provedené rozbití Polska rozpačité či spíše nesouhlasné reakce uvnitř nacionalistického Španělska. Katolický autoritativní režim v Polsku za občanské války Franka otevřeně podporoval a s nacionalistickým Španělskem udržoval díky náboženské i politické blízkosti velmi přátelské vztahy.⁶⁴ Ochota nacistů spojit se k likvidaci antikomunistického Polska se Sověty - ideologickými arci-nepřáteli Španělů - vyvolávala na Pyrenejském poloostrově značné pochybnosti ohledně německé důvěryhodnosti i loajality společné věci.⁶⁵ To do jisté míry nadále prohlubovalo dočasné diplomatické vzdalování se Madridu a Berlína, ačkoliv španělský tisk i propaganda byly v této době již pod silným vlivem Třetí říše, koordinovaným prostřednictvím německé ambasády.⁶⁶ Přesto se objevovaly také články bědující nad osudem miliónů polských katolických souvěrců, kteří se vinou německé politiky dostali pod nadvládu barbarského a ateistického Sovětského svazu.⁶⁷

Podobně hořkou příchut' jako v případě likvidace Polska a další prohloubení stádia latentní hibernace v německo-španělských vztazích vyvolala sovětská invaze do Finska zahájená 30. listopadu 1939. Německou pověst ve Španělsku notně zkalila tichá tolerance

⁶² Ibidem. s. 306.

⁶³ BOWEN, Wayne H., *Spaniards and Nazi Germany...*, s. 64; PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, ...*, s. 296-297.

⁶⁴ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany ...* s. 48.

⁶⁵ BOWEN, Wayne H., *Spaniards and Nazi Germany...*, s. 63.

⁶⁶ PRESTON, Paul. Franco's Foreign Policy 1939-1953. In: LEITZ, Christian; DUNTHORN, David Joseph (eds.). *Spain in an international context, 1939-1959*. New York: Berghahn Books, 1999, s. 4.

⁶⁷ PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, ...*, s. 299.

Berlína, bez níž by se Stalin k zimní válce zřejmě neodhodlal. A to navzdory tomu, že se Německo stylizovalo do role pevné hráze vůči sovětskému imperialismu. Franka kromě jeho německých přátel zklamala také reakce Západu, kteří se k sovětské agresi stavěli v praxi ještě daleko „ležerněji“ než tomu bylo v případě Polska, což ho ještě utvrdilo v přesvědčení, že Spojenci se svých principů vůbec nedrží.⁶⁸ Jak velké sympatie choval Franco vůči Finsku, jehož státní příslušníci představovali v nacionalistické armádě během španělské občanské války proporcčně nejpočetnější národ (vedle zemí Osy), dokazují také jeho vážné úvahy vyslat do boje proti Sovětům expediční sbor (nakonec realizovány pouze omezené dodávky zbraní).⁶⁹

2.3. Projevy španělské benevolentní neutrality

Zahraničněpolitická linie Franka zůstávala navzdory těmto ideologickým zklamáním jasně nakloněna Německu, což dokazovala jeho veřejná vystoupení plná nenávisti vůči Spojencům, které dokonce vinil z těžké hospodářské situace své země.⁷⁰ Španělská benevolentní neutralita se v této době v praxi např. vyznačovala tím, že německé ponorky mohly využívat některé španělské přístavy (Cadiz, Vigo, Las Palmas de Gran Canaria).⁷¹ Německé přípravy této logistické podpory byly zahájeny s Frankovým požehnáním jen několik dní před vypuknutím války. Avšak ihned s vyhlášením neutrality 4. září 1939 Franco svůj příslib kvůli přílišnému riziku odvolal, aby své rozhodnutí znovu za čtyři dny přehodnotil a přípravy německého využívání španělských přístavů mohly i nadále pokračovat.⁷²

Vypuknutí druhé světové války bylo z hlediska německo-španělských vztahů také příležitostí přehodnotit ekonomické a obchodní styky obou režimů. Ty totiž byly německou intervencí během občanské války nastaveny pro Frankův režim velmi nevýhodně. Nacistické obchodní společnosti (zejména v oblasti hutnictví) sice zůstaly ve Španělsku velmi aktivní i

⁶⁸ Kromě vyloučení ze Společnosti národů a diplomatických protestů se západní Spojenci vzdali pouze na nikdy nerealizované úvahy vyslání expedičního sboru.

⁶⁹ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany ...* s. 50; BOWEN, Wayne H., *Spaniards and Nazi Germany...s.* 69.

⁶⁶ BOWEN, Wayne H., *Spain during World War II.* Columbia... s. 24.

⁶⁷ Precedentem této německo-španělské spolupráce byla první světová válka, ve které Španělsko taktéž udržovalo neutralitu, avšak docházelo k jejímu opakovanému porušování, jelikož německé ponorky měly příležitostně možnost využívat bezpečí španělských přístavů. (dle: VIÑAS, Ángel, *Franco, Hitler y el estallido de la Guerra Civil. Antecedentes y consecuencias.* Madrid: Alianza Editorial, S.A., 2001, s. 34.)

⁶⁸ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany ...* s. 56.

⁶⁹ Tato a podobná omezení vycházela z dob občanské války, kdy byla nacionalistická vláda donucena, pod Hitlerovými pohrůzkami zastavení dodávek vojenské pomoci, uzavřít řadu obchodních protokolů, které posilovaly německý vliv ve španělském hospodářství (zejména těžba nerostných surovin).

⁷⁰ GARCÍA PÉREZ, Rafael. *España y la Segunda Guerra...* s. 306-307.

po většinu druhé světové války. Avšak např. německo-španělská obchodní smlouva z prosince 1939 umožnila nacionalistickému režimu znovu získat kontrolu nad svým exportem a především plnou svobodu uzavírat obchodní smlouvy také se třetími zeměmi.⁷³ Díky tomu měla španělská vláda volnější ruce a mohla podepsat řadu dalších obchodních smluv s Británií a Francií, které zemi dovolily rozšířit obchodní aktivity (drasticky narušené během německo-francouzské války oddělením obou států francouzským územím) také s jinými než pouze německými partnery.⁷⁴ Zároveň byl též v Berlíně podepsán mezi Německem a Španělskem protokol, zavazující obě země k dodržování co nejužších obchodních vztahů, jaké jen dané podmínky dovolovaly, v duchu „vzájemné důvěry a upřímnosti.“⁷⁵

Obchodní a ekonomické vztahy byly v období od vypuknutí války do porážky Francie sice notně redukovány, nicméně německé aktivity na Pyrenejském poloostrově se v tomto období plně rozvíjely, a to v ostrém kontrastu se španělskou neutralitou. Kromě výše zmiňované podpory německým ponorkám (též lodím, letadlům *Luftwaffe* atd.) šlo zejména o německo-španělskou spolupráci ve sféře zpravodajské činnosti, špionáže, policie a propagandy. V žádné jiné zemi nerozvinula německá vojenská rozvědka (*Abwehr*) tak rozsáhlou špionážní a zpravodajskou síť, navíc v mnoha případech krytou diplomatickým zastoupením. Od roku 1939 ve Španělsku působila její zvláštní pobočka určená pro operace ve Frankově Španělsku, tzv. *Kriegsorganisation Spanien (KO-Spanien)*, a od září 1940 tzv. *Sabotageorganisation (SO)* zaměřující se zejména na sabotážní akce proti britským cílům ve strategické enklávě Gibraltar. Španělská diplomacie předávala běžně svým německým protějškům depeše ze zemí, v nichž Berlín neměl svá vlastní diplomatická zastoupení či němečtí agenti přímo odposlouchávali telefonní hovory na velvyslanectví i jednotlivých ministerstvech.⁷⁶

Jinou formou spolupráce byla kooperace bezpečnostních složek, zejména přítomnost orgánů nacistické tajné policie (*Gestapo*) na španělském území, jejichž hlavním úkolem byl

Jedinou možností, jak v době přerušení pozemních obchodních tras územím válčící Francie (září 1939–červen 1940) mohlo Španělsko obchodovat s Německem, skýtala cesta přes Itálii (v té době status neválčícího státu). Frankova vláda uzavřela v lednu 1940 obchodní smlouvu s Francií a další smlouvou z března 1940 si zajistila tolik potřebné finanční úvěry od Velké Británie, která byla před občanskou válkou 2. nejvýznamnějším obchodním partnerem Španělska. Do budoucna tato závislost právě na ekonomické a finanční pomoci měla k nelibosti Franka nadále narůstat a stát se hlavním nástrojem britského tlaku na španělskou zahraniční politiku i vztahy Franka s Německem. (zdroj: PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany ...* s. 55.)

⁷⁵ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany ...* s. 56.

⁷⁶ Španělští diplomaté tak pod rouškou zástupců neutrálního státu ochotně fungovali jako vítaný zdroj zpravodajských informací pro nacistické tajné služby, např. podávali zprávy o svých jednáních s Francouzi během první fáze války, informovali o rozsahu škod v bombardovaném Londýně, morálce obyvatelstva, stavu vzdušných sil Královského letectva apod. (zdroj: PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, ...*, s. 294.)

dohled nad občany Třetí říše. Spolupráce španělských bezpečnostních orgánů s nacistickým gestapem vycházela z dohody uzavřené ještě v době občanské války (červenec 1938) a umožňovala okamžité vydání zadržených osob do Říše. Obdobně fungovala také na druhé straně perzekuce řady významných republikánských uprchlíků, kteří se v červnu 1940 ocitli v pasti uvnitř nacisty okupované Francie, a jež německé okupační úřady předávaly na žádost Madridu do Španělska.⁷⁷

Nacisté také pomocí svého diplomatického zastoupení a speciálně vyslaných pracovníků z Göbbelsova ministerstva propagandy výrazně infiltrovali španělská média a ovlivňovali tak po většinu války místní tisk a propagandu. V rámci tzv. *Grosse Plan*, vypracovaného německou propagandou, měl španělský tisk působit na veřejné mínění ve Španělsku proněmeckou rétorikou, připravovat obyvatelstvo na bezmeznou podporu (popř. krátkou válku) válečného úsilí Osy a zároveň co nejvíce bránit šíření spojenecké agitace. Základy těchto aktivit byly položeny již v době občanské války, kdy se německá vláda snažila kontrolovat tisk v nacionalisty obsazené zóně a zahraniční organizace NSDAP (tzv. *Auslandsamt*) vysílala do Španělska své pracovníky.⁷⁸

⁷⁷ Dohodu signovali šéf gestapa *Reichsführer* Heinrich Himmler a tehdejší nacionalistický šéf vnitřní bezpečnosti (ministerstvo vnitra) Martínez Anido.

⁷⁸ V této souvislosti byl nechvalně známou osobností tiskový tajemník německé ambasády Hans Lazar, působící ve Španělsku od roku 1938, který falangistickému tisku přímo poskytoval nacistické propagační materiály a jinak „asistoval“ při tvorbě denních zpráv. (zdroje této podkapitoly: ABENDROTH, Hans-Henning, *Hitler in der spanischen Arena...*s. 214-216; PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler...*s. 117-122; PRESTON, Paul, *Franco. Krvavý diktátor, ...*, s. 294; ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940: de la Gran Tentación ...* s.26-28.

3. ŠPANĚLSKO: NEJBLÍŽE OSE I VÁLCE (květen-prosinec 1940)

S přechodem z tzv. války v sedě (*Sitzkrieg*) na bleskové tažení německých armád na západní frontě (*Blitzkrieg*) a jejími ohromujícími úspěchy počal kurs Německa na jaře 1940 v očích španělské veřejnosti i politické reprezentace režimu znovu dramaticky stoupat.⁷⁹ Určité ochabnutí německo-španělských diplomatických vztahů, které způsobily německý nekompromisní postoj v ekonomických otázkách a zejména německá zahraniční politika v létě a na podzim 1939, vystřídalo neskrývané nadšení a obdiv z nesmírné vojenské síly Třetí říše.

Španělští nacionalisté zprvu sice tento vývoj nedokázali zcela pochopit (spojenectví nacistického Německa se Sovětským svazem a válka se Západem namísto s bolševismem) a obávali se vzniku nové patové situace v západní Evropě ve stylu zákopové první světové války a následného nebezpečí vzestupu komunismu. Na druhé straně však konflikt v západní Evropě chápali jako nevyhnutelný a spravedlivý střet nových a zdravých ideologií, usilujících o zásadní změny statu quo na Starém kontinentě (fašistické diktatury), se starými a dekadentními koloniálními mocnostmi (západní demokracie). Nacionalistický režim ve Španělsku se přirozeně plně ztotožňoval s každým, kdo usiloval o ustavení Nového řádu a rozdělení moci v Evropě i ve světě. Stejně tak činil režim i falangistická ideologie tradiční západní koloniální mocnosti přímo zodpovědné z marginalizace Španělska na mezinárodním poli v moderní době a jeho následný úpadek.⁸⁰ Takto ideologicky a historicky zdůvodněná animozita vůči Západu tudíž automaticky naváděla chopit se dané příležitosti a začlenit se urychleně na stranu mocností bojujících za ustavení Nového řádu. Jak všudypřítomně hlásali příznivci a propagátoři nacistického Německa, existovalo zde totiž nebezpečí, že se Španělsko

⁷⁹ Jak bylo výše zmíněno, je nutné (a zároveň velmi obtížné) rozlišovat nositele těchto emocí a nálad vůči Německu. Velmi proměnlivý byl pohled a momentální rozpoložení samotného Francisca Franka a do určité míry i jeho švagra Serrana Súñera (obecně považovaného za nejhlasilivějšího zastávce pevného připoutání Španělska k Ose a vášnivého germanofila). Zjednodušeně je možné oddělit od sebe falangistický, extrémně proněmecký tábor volající po vstupu Španělska do války a sociální revoluci po nacistickém vzoru (členové *Falangy*, nižší důstojníci vděčící za svůj rychlý postup občanské válce a Frankovi) a spíše neutrální monarchisty reprezentující nejvyšší společenské vrstvy a vysokou generalitu (ta měla zároveň mnohdy velmi dobré vztahy s Velkou Británií). Ti považovali fanatické revolucionáře z *Falangy* za podobné nebezpečí jaké představovala pro Španělsko z jejich pohledu levice. (TUSSELL, J., *Franco, España y la segunda guerra mundial. Entre el Eje y la neutralidad*. Madrid: Temas de Hoy, 1995, s. 650.)

⁸⁰ GARCÍA PÉREZ, Rafael. España y la Segunda Guerra Mundial. (Capítulo X.). In: TUSELL, Javier; AVILÉS, Juan; PARDO Rosa y los autores (eds.). *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2000, s. 303.

kvůli své nečinnosti v tomto plánovaném Novém pořádku ocitne mezi národy sloužícími a nikoliv vládnoucími. Tato idea nutnosti začlenit nové Španělsko po bok režimů Osy se objevila např. v díle mladého falangistického pohlavára Antonia Tovara Španělské impérium („*El imperio de España*“). V něm tento intelektuál definoval roli Španělska v rychle se měnícím evropském kontextu let 1940-1941 s důrazem na nutnou aktivitu (tj. intervence ve válce): „*Nový řád...je založen na principu existence národů určených k tomu, aby vládly a národů, kterým se má vládnout. My, Španělé, máme to štěstí, že patříme k národům stvořeným k vládnutí. Naše dějiny jsou toho důkazem. Nyní je proto naší povinností, uzpůsobit a zasadit tento historický odkaz do dnešních poměrů, se vší agresivitou jej zmobilizovat a přímou akcí uskutečnit. Pouze takovým způsobem se Španělsko stane jednou ze čtyř, pěti nebo šesti velkých jednotek, které – a José Antonio⁸¹ toto předpověděl – jsou povolány k tomu, aby v tomto století vládly světu, v němž vymizí jakékoli zdání svobody pro malé národní státy.*”⁸²

Takto vytvářená propaganda ze strany plně pronacistické *Falangy* působila tlak na Franka a jeho vládu tím spíše, že se na jaře 1940 zdálo, že probíhající konflikt nebude mít dlouhého trvání. Obecným trendem ve španělské zahraniční politice tedy byla nutnost zajistit si výhodné místo u poválečného vyjednávacího stolu. Pokušení zasáhnout do války samozřejmě ovládalo Franka samotného i bez nátlaku falangistů, zejména z důvodu primární vidiny okamžité teritoriální expanze v Severní Africe na úkor Francie. Zároveň však u něj jako brzdné mechanismy působily obavy z vleklého konfliktu, na který občanskou válkou po všech stránkách stále zdecimované Španělsko nemělo v dané situaci v žádném případě kapacity. Na straně Německa zase od zapojení Franka odrazovala vidina nutného subvencování slabého spojence na periferii Evropy a tedy věčné kalkulace, zda by se takový tah nakonec nacistům vůbec vyplatil.

Přesto se období od jara 1940 do počátku léta roku 1941 stalo kritické z hlediska německo-španělských vztahů a to zejména ve vztahu ke španělské intervenci na straně zemí Osy. Reálná možnost aktivního zapojení existovala sice velmi vážně i po červnu 1941 a především kvůli přítomnosti španělské dobrovolnické *División Azul* na východní frontě zůstávalo Španělsko nadále větší částí v táboře nacistického Německa. Ovšem s ohledem na ukazatele vůle a ochoty německé a španělské strany nalézt kompromis a vyjednat podmínky španělské přímé participace ve válce za celkové mezinárodněpolitické situace, byla naprosto kardinální právě fáze od května 1940 do června 1941. Období, jež je v odborné literatuře

⁸¹ José Antonio Primo de Rivera – zakladatel *Falangy*, popravený v listopadu 1936 republikány.

⁸² NERÍN, Gustau; BOSCH, Alfred, PRESTON, Paul, *El imperio que nunca existió*. Barcelona: Plaza y Janés, 2001. s. 153.

nazýváno řadou autorů jako doba tzv. *velkého pokušení* nacionalistického Španělska, je předmětem této kapitoly.

3.1. Španělské nabídky vs. německá opatrnost

Jak bylo řečeno výše, ohromující západní kampaň německé wehrmacht na jaře a v létě 1940 představitele nacionalistického režimu naprosto uchvátila. Španělé sledovali válku v západní Evropě podobně jako Mussolini s neskrývaným obdivem a zároveň s obavami, zda svou nečinností nepropásnou šanci územního rozšíření. Oficiálně sice Franco prohlašoval, že požaduje od všech subjektů ve státě dodržování přísné neutrality, v soukromí však otevřeně zvažoval, jak využít této jedinečné příležitosti a vydobýt pro Španělsko znovu důstojnou pozici na mezinárodním poli.⁸³

V dubnu oznámil italský *duce* Frankovi svůj záměr zapojit se aktivně v dohledné době do války na straně Německa, přestože italská armáda byla po všech nasazeních v Etiopii, Španělsku a Albánii v podobně žalostném stavu jako ta španělská.⁸⁴ Mussolini předpokládal, že případná porážka jeho nacistického spojence by stejně znamenala pád fašistického režimu v Itálii, i kdyby Italové zůstali stát mimo probíhající konflikt, proto nemůže nadále nečinně přihlížet válce Německa se Spojenci. Franka požádal v dopise z 8. dubna 1940 o pouhou podporu. *Caudillo* se v této fázi (duben 1940) ještě vyjádřil velmi opatrně. Mussolinimu sice projevil své veškeré sympatie, avšak varoval před opakováním krvavého patu první světové války. Nicméně taktéž vyslovil ochotu (Franco) případně do konfliktu vstoupit, pokud si bude jistý krátkostí takové akce a především předem jasným úspěchem. Německý velvyslanec v Madridu von Stohrer mohl tak v polovině dubna hlásit do Berlína, že španělští představitelé (Serrano Súñer a ministr zahraničí Beigbeder) poprvé začali mluvit konkrétně o nevyhnutelnosti španělského zapojení se do války. Španělsko stálo dle jejich slov navzdory své neutralitě jasně na německé straně a případný přechod Itálie do válečného stavu by s největší pravděpodobností znamenal totéž ze španělské strany.⁸⁵

K této situaci došlo zhruba o dva měsíce později. Počátkem června 1940 se rychle postupující německé jednotky blížily na jih Francie a i přes Frankovu oficiální striktní neutralitu nakloněnou Německu tento postup vyvolal určitou nejistotu, zda se Němci na

⁸³ PRESTON, Paul. Franco's Foreign Policy 1939-1953. In: LEITZ, Christian; DUNTHORN, David Joseph (eds.). *Spain in an International Context, 1936-1959*. New York: Berghahn Books, 1999, s. 5.

⁸⁴ Itálie udržovala od počátku války status tzv. neválčícího státu, z mezinárodní práva neexistující.

⁸⁵ PRESTON, Paul: Franco's Foreign Policy...s. 5.; PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II*. New Haven & London: Yale University Press, 2008, s. 61.

francouzsko-španělské hranici opravdu zastaví. Francouzská vláda se pokoušela prostřednictvím maršála Pétaina udržovat s Frankem co nejlepší možné vztahy, aby nepřátelsky laděnému Španělsku nedávala záminky k vyhlášení války. Španělsko se sice zdaleka nemohlo měřit se silou francouzské armády, nicméně takový tah by znamenal přinejmenším tříštění sil již takto decimované země. Koncem května ubezpečil Franco francouzský generální štáb, že na jižní hranici nehrozí Francii ze strany Španělska žádné nebezpečí a nemusí ji tudíž být věnována pozornost. Jak zdůrazňuje např. autor Paul Preston (charakteristický svým negativním postojem vůči španělskému *caudillovi*), je velmi pravděpodobné, že Frankovo gesto vůči Francouzům bylo vedeno záměrem zajistit si moment překvapení pro případný útok proti Francii.⁸⁶

Jen o několik dní později totiž Franco zaslal Adolfu Hitlerovi blahopřejný dopis. V něm právě probíhající válku *caudillo* oslavoval jako „největší bitvu v dějinách“⁸⁷ a poprvé od jejího vypuknutí ji také přímo označil za pokračování španělské občanské války. Německému kancléři Franco mj. v dopise sdělil: „[m]ůj národ pokládá tento zápas za svůj vlastní“, neboť ve Španělsku „vaši vojáci bojovali po boku s našimi proti stejnému nepříteli, byť tehdy maskovanému.“⁸⁸ Dopis měl Hitlerovi osobně předat náčelník generálního štábu generál Juan Vigón, jehož Franco vyslal za nacistickým vůdcem 10. června pod dojmem hroutící se Francie a v naději na snadné teritoriální zisky.⁸⁹

Mezitím se konečně „rozhoupal“ italský diktátor Benito Mussolini a 9. června informoval Franka o připravovaném zapojení Itálie do války, k němuž došlo bezprostředně následujícího dne, když Italové napadli bojující Francii na její jižní hranici v okolí Nizy. Mussolini Franka žádal o „politickou, morální a ekonomickou solidaritu“ a sliboval Španělsku navrácení Gibraltaru při poválečném územním přerozdělování. Na toto *caudillo* okamžitě pozitivně zareagoval a přislíbil, že vyhoví také dalšímu Mussolinimu přání a přejde nyní od neutrality ke statutu neválčící země. (Statut, jenž poprvé užila a zastávala právě Itálie od září 1939 do června 1940.) Kromě toho Franco se Serranem pohotově naznačili, že Gibraltar nebude do budoucna jediným územím, které si bude Španělsko nárokovat. Ke

⁸⁶ PRESTON, Paul, *Franco...* Praha: BB Art, 2001, s. 305.

⁸⁷ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 71

⁸⁸ DETWILER, D.S., *Hitler, Franco und Gibraltar: Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg.* Wiesbaden: F. Steiner 1962, s. 22-23.

⁸⁹ Přestože se generál Juan Vigón vydal na cestu až 10. června, dopis byl datován 3. června. Avšak vzhledem k jeho obsahu i datu, ke kterému byl dopis předán, je velmi pravděpodobné, že byl napsán později než 3. června. Franco se tím nespíše pokoušel umírnit stín svého oportunismu, který na něj musel zákonitě dopadnout, když se rozhodl jednat v situaci, kdy bylo o výsledku války prakticky již rozhodnuto. Vzhledem k rychlosti německého postupu a den ode dne beznadějnější situace, do níž se spojenecké armády na pevnině dostávaly (evakuace u Dunkirku probíhala mezi 26. květnem a 4. červnem), se tehdy očekávala kapitulace Francie každým dnem. (ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940...*s. 29-30.)

zřeknutí se neutrality a jejímu nahrazení deklarací o neútočení, což byla přímá rada italského ministra zahraničí a Mussoliniho zetě Galeazza Ciana, překročili Španělé 12. června. Tato změna, skrze níž Španělsko vyjadřovalo mj. své odhodlání bránit celé své teritorium proti jakémukoli nepříteli, byla dokonce oficiálně dána do přímé souvislosti právě s italským vstupem do války a zároveň měla ještě více zdůraznit španělskou soudržnost s Osou.⁹⁰ Takto pojatý statut byl spíše než pokračováním neutrality předehrou válečného stavu či pouze jeho dočasným oddálením a kompromisem. (Např. Velká Británie jej tak vnímala a ještě zvýšila své úsilí i diplomatický nátlak, aby Španělsko za každou cenu udržela mimo válku.)⁹¹

14. června, tedy ve stejný den, kdy nacistická wehrmacht vpochodovala do Paříže, učinil Franco další krok, jež Španělsko v dané chvíli posouval blíže válce na straně Německa a Itálie. Španělské jednotky (tvořené většinou rodilými Maročany) okupovaly marocký Tanger, čímž otevřeně porušily jeho mezinárodní statut. Město ležící v severním Maroku na pobřeží Gibraltarského průlivu bylo od roku 1923 součástí demilitarizované zóny pod správou mezinárodního kontrolního výboru, jež tvořily Francie, Velká Británie, Španělsko a od roku 1928 také Itálie. Jelikož tři z těchto čtyř států se od 10. června 1940 nacházely ve válečném stavu, zdůvodnili Španělé tento akt nutností chránit neutralitu Tangeru. Přestože španělský tisk a propaganda okupaci oslavoval jako první triumfální krok na cestě k obnovení španělského impéria v severní Africe, o možnosti dočasné okupace pouze v době trvání konfliktu vyjednávali Španělé předem s Brity i Francouzi.⁹²

A konečně třetím krokem španělské zahraničněpolitické aktivity v červnu 1940 (vedle zřeknutí se neutrality a okupace mezinárodně spravovaného Tangeru) byly snahy o znovunavázání bližších kontaktů s nacistickým vůdcem. K tomu Franka, jak bylo výše nastíněno, vedly překotné změny na mezinárodním poli, zejména válka, která se v červnu dostala do blízkosti španělských hranic. Spolu s celkovým hroucením Francie ve Španělsku kulminovalo proněmecké nadšení až hysterie, které byly spojeny zároveň s nutkáním této situace využít a začít tak realizovat imperiální plány. Franco s přípravami této expanze značně pospíchal, neboť se právem obával toho, že může kdykoliv dojít k francouzsko-německého příměří, pro něž by španělské nároky byly nevítanou zátěží. Mise náčelníka generálního štábu generála Vigóna, kterého 10. června Franco poslal do Berlína s gratulacemi, směřovala

⁹⁰ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940...*s. 29-30.

⁹¹ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 63.

⁹² ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940...*s. 30.; NERÍN, Gustau; BOSCH, Alfred, PRESTON, Paul. *El imperio que nunca existió*. Barcelona: Plaza y Janés, 2001. s. 128.

V listopadu přes britské protesty došlo k formálnímu připojení Tangeru k tehdejšímu španělskému protektorátu v Maroku. Pod španělskou nadvládou zůstal Tanger až do roku 1945, kdy jej Španělé před blížícími se spojeneckými jednotkami vyklidili a prohlásili za otevřené město.

k rekognoscaci německé ochoty podpořit španělskou teritoriální expanzi výměnou za případné vyhlášení války Spojencům. Vigón, jehož však Hitler s Ribbentropem přijali na belgickém zámku Acoz až 16. června, měl Němcům kromě Frankova dopisu předat také seznam území, která si Španělsko nárokovalo na úkor Velké Británie a zejména Francie.⁹³ Vigón měl dále Hitlerovi tlumočit vojenské a hospodářské potíže Španělska a žádat o pomoc v podobě dodávek, které by Španělům umožnili ubránit se proti obávané spojenecké invazi v Portugalsku nebo v Maroku.⁹⁴

Caudillo se svým ministrem zahraničí Beigbederem dokonce v těchto dnech připravovali detailní plán na obsazení francouzských území v Maroku. Záminkou by se stalo tamní povstání proti francouzské správě (připravené a řízené z Madridu), přičemž Španělsko jako druhá protektorátní mocnost v maghrebském regionu by vystoupila v zájmu udržení pořádku a stability v oblasti. Hlavním cílem tohoto plánu bylo získat co možná nejvíce za cenu minimálních ztrát (předpokládala se značná demoralizace francouzských orgánů vzhledem k rozpadu metropole) a pokusit se rovněž vyhnout vyhlášení válečného stavu s Francií. Z realizace této akce však nakonec na poslední chvíli sešlo. Francouzská vláda vedená od 16. června maršálem Pétainem se obrátila následujícího dne na španělského velvyslance ve Francii José Félix de Lequericu se žádostí, aby jeho země zprostředkovala jednání o příměří a podmínkách míru s Berlínem. To paradoxně Frankovi svázalo ruce, protože vyjednávat mírové podmínky pro zemi, které by ve stejnou chvíli měl vpadnout zákeřně do zad a okupovat její zámořská teritoria, nemohl přes všechn tradiční antagonismus učinit ani diktátor typu Francisca Franka.⁹⁵

Během setkání s Vigónem 16. června sice Hitler chválil Španělsko za odvážné rozhodnutí obsadit Tanger a přislíbil německou pomoc v případě spojeneckého vylodění, nicméně španělské teritoriální tužby s výjimkou obsazení Gibraltaru odkázal neurčitě až na pozdější dobu a další jednání též v přítomnosti Mussoliniho. Frankův emisar Vigón tak kromě uznání nároku na Gibraltar svou misí žádných reálných záruk ničeho dalšího nedosáhl, a tudíž ani Němcům vstup Španělska do války nakonec nenabídl.⁹⁶ Franco tedy přistoupil k ještě

⁹³ Trnem v oku byla španělským nacionalistům především strategicky nesmírně důležitá britská enkláva Gibraltar. Vlastnictvím britského impéria se stalo toto území definitivně roku 1713 uzavřením mírové smlouvy v Utrechtu, která ukončila války o španělské dědictví. Vedle Gibraltaru si španělská diplomacie činila nárok zejména na francouzské koloniální území v severní Africe: Francouzské Maroko, region Oranu v Alžírsku, značnou část Sahary, Rovníkovou Guineu, atd.

⁹⁴ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 72.

⁹⁵ Zároveň není možné vyloučit ani to, že s plánem na tuto operaci seznámil generál Vigón Hitlera během své návštěvy 16. června, ale ten byl v dané chvíli ostře proti podobným akcím Španělska. Hitler měl totiž zájem na okamžité kapitulaci Francie a tento španělský krok by mohl vývoj spíše pouze zkomplikovat.; ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940...*s. 31-32.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 32.

konkrétnějším návrhům. 19. července předal španělský velvyslanec v Berlíně admirál Magaz Němcům memorandum spolu s mapou upřesňující všechny španělské územní požadavky v severní Africe, které by připadly Španělsku odměnou za jeho účast ve válce proti Velké Británii (Francie již požádala o příměří a probíhaly přípravy vyjednávání mírových podmínek).⁹⁷ V memorandu se španělská strana zavazovala vyhlásit Británii válku v případě, že bude i po kapitulaci Francie pokračovat ve válce. Kromě jasných záruk poválečných teritoriálních zisků Španělsko žádalo od Německa rozsáhlé dodávky válečného materiálu, potravin, munice, pohonných hmot, poskytnutí těžkého dělostřelectva a letectva pro útok na Gibraltar spolu s podporou německých ponorek při obraně Kanárských ostrovů proti britskému námořnictvu.⁹⁸

Memorandum předložené německému ministerstvu zahraničí pouhé tři dny před zahájením německo-francouzských jednání o příměří (21. června) bylo první oficiální nabídkou Španělska zúčastnit se války. Jak se však ukázalo, tato přímá nabídka Franka přišla příliš pozdě a zejména v situaci, kdy do německého momentálního plánování španělské záměry jednoduše nezapadaly. Hitler nehodlal riskovat během jednání o podmínkách míru s Francouzi kvůli koloniálním požadavkům někoho, kdo do té chvíle ani nevyjádřil ochotu se konfliktu přímo účastnit. Primárním cílem Německa ve druhé polovině června 1940 bylo co nejdříve ukončit válku s Francií a doufat, že osamocená a izolovaná Británie pod tíhou takové konstelace svůj boj vzdá a Hitler jí bude moci diktovat své podmínky míru. K tomuto také nejspíš přihlížel během vyjednávání s francouzskými představiteli, kdy se rozhodl nepředložit Francii příliš drastické návrhy, které by mohly vést znovu k obnovení bojů či odradit potenciální britské úvahy přistoupit k vyjednávání o míru. Tyto kalkulace byly jedním z důvodů, proč se Německo rozhodlo ke značnému nepochopení Madridu ponechat koloniální impérium ve francouzských rukou (pod správou neokupované jižní části se sídlem ve Vichy). Španělští představitelé totiž naopak očekávali, že se Německo bude snažit maximální měrou pomstít ponižující versailleský mír z roku 1919 a doufali v kompletní demontáž francouzského koloniálního impéria. Z takového vývoje by přirozeně mohlo nacionalistické Španělsko vytěžit toužené územní zisky na černém kontinentu.⁹⁹ Podobně se Němcům nezamlouvala představa dotovat Španělsko pohonnými hmotami a obilím v onom rozsahu, jaký Španělsko požadovalo.¹⁰⁰

⁹⁷ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940...*s. 33.

⁹⁸ Ibidem, s. 33.; PRESTON, Paul, *Franco*. s. 312.

⁹⁹ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940*. s. 34-35.

¹⁰⁰ PRESTON, Paul, *Franco*. s. 312.

Všechny tyto zmíněné faktory vedly k tomu, že Německo nechalo španělské memorandum týden bez odpovědi a poté prostřednictvím státního tajemníka barona von Weizsäckera pouze lakonicky vzkázalo, že bere španělskou nabídku na vědomí a teritoriální i materiální požadavky zvaží „v příhodný čas“.¹⁰¹ V otázce přepadení Gibraltaru Němci taktéž zaujali vyčkávací pozici, protože byli přesvědčeni, že Británie stejně v dohledné době požádá Německo o příměří a nechtěli tak zbytečně „dávat křídla možné nepředvídatelné španělské iniciativě“.¹⁰² Zároveň však Hitler výslovně nevyloučil, že „vyhnání Britů z této významné strategické brány do Středomoří bude nutným krokem a Španělsko bude zcela jistě ještě užitečné“.¹⁰³

3.2. Německé strategické plánování v létě 1940

Koncem června 1940 se španělské nabídky k intervenci za zmíněných podmínek nesetkaly u nacistického Německa s pozitivní reakcí především proto, že nezapadaly do momentální strategické koncepce Německa. V dané situaci nepředstavoval španělský vstup do války pro nacisty žádný významný přínos a mnozí němečtí generálové se spíše takové možnosti hrozili při představě subvencování ekonomicky i vojensky slabého Španělska. To by se nepochybně stalo spíše přítěží než vítaným spojencem.¹⁰⁴ Nicméně na druhou stranu nevypadala situace Německa v létě 1940 tak naprosto jednoznačně, aby bylo možné činit definitivní závěry ohledně potřeby vtažení Frankova Španělska do války.

V prvé řadě zásadním problémem německého plánování zůstávala stále vzdorující a izolovaná Británie, která však nepožádala, jak Hitler po pádu Francie netrpělivě očekával, o příměří a pokračovala nadále odhodlaně v boji.¹⁰⁵ Německý diktátor měl v tu chvíli několik možností, jak dále postupovat. Mohl Velkou Británii k míru přinutit přímou invazí na ostrovy (*Operation Seelöwe*)¹⁰⁶, která však byla vzhledem k tradiční síle britského námořnictva neuskutečnitelná. Z toho důvodu bylo třeba zajistit si nejprve vzdušnou převahu na Kanálem, což znamenalo pokusit se zničit britské královské letectvo (*Royal Air Force*) v nadcházejícím leteckém útoku na mateřské ostrovy britského impéria, jenž vešel do dějin jako Bitva o

¹⁰¹ Ibidem, s. 312;

¹⁰² ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940*. s. 35; PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 72.

¹⁰³ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 73.

¹⁰⁴ GARCÍA PÉREZ, Rafael. *España y la Segunda...* s. 308.

¹⁰⁵ 19. července 1940 Hitler ve svém projevu v Říšském sněmu oficiálně nabídl britské vládě Winstona Churchilla mír s pouze neurčitě specifikovanými podmínkami, který Velká Británie o několik dní později (22. července) odmítla.

¹⁰⁶ Směrnice k zahájení přípravy této operace byla Hitlerem podepsána 16. srpna 1940.

Británii. Dalšími možnostmi bylo dlouhodobé strategické obléhání a totální blokáda Velké Británie, k jehož efektivní realizaci však Německo nikdy nemělo k dispozici dostatek ponorek, nebo středomořská strategie, která však sama o sobě nemohla Británii přimět ke kapitulaci.¹⁰⁷ Navíc v této době (červenec-srpen 1940) již byly dány první tajné direktivy k zahájení příprav útoku proti hlavnímu ideologickému nepříteli národního socialismu, Sovětskému svazu, který se měl uskutečnit na jaře 1941.¹⁰⁸ Hitlerovi bylo proto jasné, že musí britský odpor zlomit co možná nejdříve.

Když však Velká Británie koncem července 1940 Hitlerovy nabídky k příměří odmítla, bylo v Berlíně rozhodnuto o realizaci německé invaze, jakmile bude zajištěna letecká převaha *Luftwaffe*. Mezitím se měla pozice Británie zároveň ještě co nejvíce narušit ochromením komunikačních cest s jejím Impériem.¹⁰⁹ V tento moment Němci začali přehodnocovat španělské návrhy z konce června a ihned 2. srpna telegrafoval ministr zahraničí Ribbentrop německému velvyslanci v Madridu výmluvnou instrukci: „(...) *to, co je nyní v našem zájmu, je brzký vstup Španělska do války*“.¹¹⁰

Je otázkou, kdy přesně nastal onen zlom v německém strategickém uvažování a se Španělskem se začalo v rámci tohoto plánování vážněji počítat, přestože mu byla nepochybně přisouzena pouze vedlejší role. Někteří autoři navíc tvrdí, že nacisté se pro tuto strategii, srazit Británii na kolena ochromením jejich komunikací s Impériem a tedy využitím Frankova Španělska, rozhodli až poté, kdy bylo jasné, že leteckou bitvu o Británii není *Luftwaffe* schopna v dohledné době vybojovat.¹¹¹ Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že onen v odborné literatuře obecně zmiňovaný Ribbentropův telegram Stohrerovi, v němž se výslovně hovoří o nutnosti přivést Španělsko do války, byl zaslán již 2. srpna, není takový výklad úplně logický.¹¹² Z německého pohledu bylo rozhodnutí přehodnotit španělské nabídky z června 1940 na zapojení se do konfliktu spíše pouze jedním z plánů, jak úporně se bránící Británii zasadit další údery. Tím by byl útok proti britským strategickým bodům v oblasti Středomoří, z nichž v případě spolupráce Německa se Španělskem vycházela především Gibraltarská úžina.

¹⁰⁷ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 76.

¹⁰⁸ Definitivní směrnici útoku pak Hitler podepsal až 18. prosince 1940.

¹⁰⁹ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940*. s. 36.

¹¹⁰ *Ibidem*. s. 36.

¹¹¹ Tím se přirozeně také posouval termín invaze, již nebylo bez ovládnutí vzdušného prostoru vzhledem k síle britského námořnictva možno provést. (např. GARCÍA PÉREZ, Rafael. *España y la Segunda...* s. 310.)

¹¹² Tzn. ještě dva týdny před zahájením příprav německé invaze do Británie (operace *Seelöwe*) a přinejmenším měsíc a půl předtím, než neúspěchy náletů *Luftwaffe* (při posledním rozhodujícím dni první a nejkritičtější fáze Bitvy o Británii 15. září 1940) přiměly německé velení k odložení invaze na neurčito.

Určení hlavního důvod obratu pozornosti německého velení směrem ke Španělsku a Středomoří není však zcela jednoduché. Obecně zastávaný názor (popsaný výše), že operace směřovaná k obsazení britského Gibraltar (uskutečnitelná pochopitelně pouze ve spolupráci s nacionalistickým Španělskem, jež by se tím ocitlo ve válce), měla primárně za cíl urychlit kapitulaci Velké Británie, není totiž úplně jednoznačný. Německo již od mírových jednání s Francouzi na konci června 1940 a po celý červenec usilovalo o získání námořních a leteckých základen v severozápadní Africe a východním Atlantiku.¹¹³ Ty měly nacistům z globálního hlediska zajistit strategicky výhodnou pozici „*proti všem budoucím nepřátelům*“, jak se 20.června 1940 Hitler shodl při poradě s admirálem Erichem Raederem.¹¹⁴ Ve chvíli, kdy Francie byla již definitivně poražena a kapitulace Velké Británie měla, jak Němci s nadějami očekávali, brzy následovat, mohly být tímto možným ‘budoucím nepřítelem’ pouze Spojené státy.¹¹⁵

Nacisté se při mírových jednáních s Francouzi v červnu 1940 rozhodli ponechat francouzské koloniální impérium pod správou vlády ve Vichy, mj. také z toho důvodu, aby zabránili přechodu těchto kolonií na stranu Velké Británie a formujících se jednotek Svobodné Francie generála de Gaulla. Nicméně z toho též vyplývalo, že Hitler ony potenciální základny a letiště na severozápadě Afriky musel nejprve vyjednat s vládou ve Vichy. Maršál Pétain však v polovině července 1940 německou žádost na zřízení osmi letišť v oblasti marocké Casablancy striktně odmítl, protože by takové rozhodnutí znamenalo trvalou vojenskou přítomnost Německa ve Francouzském Maroku.¹¹⁶

V této situaci, k níž se ve druhé polovině července ještě přidalo britské odmítnutí Hitlerových nabídek příměří a 31. července oznámení německému štábu o zahájení příprav východní kampaně proti Sovětskému svazu, bylo nutné v oblasti severozápadní Afriky nalézt jiného strategického partnera. Tím se mělo stát právě Španělsko, které by po společné pacifikaci Gibraltar posloužilo Němcům jako strategický most do severozápadní Afriky. Zároveň nacističtí plánovači doufali, že se podaří španělské spojence spíše než Francouze přimět k odstoupení některých území na pobřeží Maroka a zejména některého z Kanárských ostrovů ke zřízení německých základen. Takovým krokem měla být do budoucna zajištěna bezpečnost oblasti proti případným anglo-americkým pokusům invaze či obávanému spojení

¹¹³ Konkrétně šlo o instalaci vojenských základen na území Francouzského Maroka, dnešního Senegalu a některém ze španělských Kanárských či portugalských Azorských ostrovů.

¹¹⁴ GODA, J.W. Norman: Germany's Conception of Spain's Strategic Importance. In: LEITZ, Christian; DUNTHORN, David Joseph (eds.). *Spain in an International Context, 1936-1959*. New York: Berghahn Books, 1999, s. 132.

¹¹⁵ Ibidem. s. 132.

¹¹⁶ Ibidem. s. 133.

francouzských kolonií se Svobodnými Francouzi generála de Gaulla. Obsazení strategicky významného britského Gibraltarů se tak z této perspektivy jeví být spíše pouze jedním z německých kroků rozsáhlé strategie směřující k získání základen v severozápadní Africe a východním Atlantiku. Tyto snahy ještě více akcelerovala zpráva o uzavření smlouvy mezi Londýnem a Washingtonem dne 2. září 1940 (tzv. *Destroyers for Base Agreement*), na základě níž Američané získali od britské vlády území pro zřízení desítky námořních a leteckých základen na západní polokouli¹¹⁷ výměnou za dodání tolik potřebných torpédoborců britské *Royal Navy*.¹¹⁸

Pokud si tyto výše zmíněné předpoklady shrneme, němečtí představitelé přehodnocením původně nevyslyšených španělských nabídek z června 1940 na zapojení se do války sledovali hned několik cílů najednou. Ty se v závislosti na momentální situaci v období od konce července až do podzimu průběžně přetvářely a měnila se též jejich priorita v celkovém rámci. Vstupem Španělska do války a obsazením Gibraltarů, jímž by se uzavřel Británii přímý přístup do Středozemního moře, měl být zasazen Velké Británii další úder s nadějí, že tento zásah uspíší její celkovou kapitulaci. Zároveň v rámci tohoto plánu, jenž kromě likvidace britské kontroly Gibraltarů zahrnoval i vybudování německých základen v severozápadní Africe a na Kanárských, Azorských či Kapverdských ostrovech¹¹⁹, Německo pomýšlelo již na poválečný vývoj (po kapitulaci Velké Británie) namířený proti Spojeným státům v Atlantiku a vytvoření ochranného perimetru německé dominance v Evropě. Ostatně také vyjádření ministra zahraničí Ribbentropa ze 4. listopadu 1940 při setkání s jeho italským protějškem Galeazzem Cianem takové kalkulace poměrně podporují: „(...) *tento ohromný program nemůže být považován za něco, co je namířené proti Anglii. V případě Anglie je válka již vyhrána. Tento program má spíše protiamerický charakter.*“¹²⁰ Takto nastavená německá strategie určovala další vývoj a charakter německo-španělských vztahů, které v období od srpna 1940 do června 1941 procházely svou nejkritičtější etapou za celou válku. Jak se však při následných německo-španělských rozhovorech ukázalo, právě neústupnost německé diplomacie a neschopnosti dosáhnout kompromisu s Madridem při prosazování svých požadavků (zejména postoupení španělských území ve prospěch německých základen na Kanárských ostrovech a v Maroku) vedla k neúspěchu celé této nastíněné strategie.

¹¹⁷ Jednalo se o britská teritoria v oblasti západního Atlantského oceánu poskytnutá americké vládě dle smlouvy na dobu devadesáti devíti let: Newfoundland, východní pobřeží Bahamských ostrovů, jižní pobřeží Jamajky, západní pobřeží Svaté Lucie, západní pobřeží Trinidadu, Antigua, Britská Guayana aj.

¹¹⁸ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 79.

¹¹⁹ Azory i Kapverdy patřily neutrálnímu Portugalsku, které bylo tradičním britským spojencem.

¹²⁰ GODA, J.W. Norman: *Germany's Conception...* New York: Berghahn Books, 1999, s. 136.

3.3. První kolo německo-španělských rozhovorů (září 1940)

Léto roku 1940 znamenalo pro Španělsko kromě nesmírně tíživých hospodářských a sociálních podmínek ohromné projevy nadšení vůči mocnostem Osy a ochoty zapojit se do probíhajícího konfliktu. Frankův každoroční projev u příležitosti výročí nacionalistického puče dne 18. července 1940 odrážel tyto nálady a lze jej považovat za jeden z vrcholů španělské náklonnosti k nacistickému Německu. *Caudillo* v něm vyjádřil své neochvějné přesvědčení o vítězství Osy, jehož však s ohledem na tehdejší spojení Německa a Sovětského svazu, nemělo být dosaženo porážkou komunismu, nýbrž dekadentních západních plutokracií.¹²¹ Dokonce sám Frankův švagr a přední zastávce španělského spojení s Německem Serrano Súñer byl extrémní bojovností Frankova vzletného projevu, při kterém demonstrativně odešel britský i americký velvyslanec, notně vylekán a obával se možných následků pro Franka v případě změny situace.¹²² Od června 1940 nový britský velvyslanec v Madridu Sir Samuel Hoare komentoval tehdy Frankův postoj jako konglomerát několika instancí, kdy se španělský generalissimus toužil dostat do tábora Osy, na druhé straně však počítal s „otevřenými zadními vrátky“ pro případ nutného úniku a navíc chtěl dokázat národu i sobě, že si jako Hitler a Mussolini smí dovolit říkat cokoliv na adresu velkých západních hráčů – Londýna i Washingtonu.¹²³

Španělské vytrvalé úsilí využít jedinečné příležitosti a po porážce Francie získat co největší možné území v Maroku bylo v létě 1940 znemožněno podmínkami německo-francouzského příměří. Franco byl ochoten do války vstoupit, avšak jak opakovaně vysvětloval Němcům, nikoliv zadarmo. Aby totiž zdůvodnil vyčerpanému španělskému národu nutnost přinést další oběti, muselo Španělsko nejprve získat konkrétní garance toho, že konečné vítězství zajistí obnovu někdejšího koloniálního impéria.¹²⁴ Kromě toho bylo jasné, že Španělsko je vzhledem ke své celkové slabosti schopno vést válku pouze velmi omezenou dobu, odhadovanou nanejvýš na šest měsíců, pokud neobdrží od svých spojenců rozsáhlou vojenskou a hospodářskou pomoc.¹²⁵ Zejména nedostatek pohonných hmot podle odhadů

¹²¹ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 316.

¹²² PIKE, David Wingeate. Franco and the Axis Stigma. In: *Journal of Contemporary History*, Vol. 17, No. 3 (Jul., 1982). Dostupný z WWW <http://www.jstor.org/stable/260553>. (přístup dne: 8.10. 2009), s. 374.

¹²³ Ibidem. s. 374.

¹²⁴ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 36.

¹²⁵ Španělé potřebovali nutně dodávky takových komodit, jakými byly např. pohonné hmoty, uhlí, bavlnu, potraviny, hnojiva apod. V důsledku tohoto nedostatku zůstávali neustále závislí na dodávkách svých potenciálních nepřátel Velké Británie a USA, které této skutečnosti obratně využívali a vážali plynulost zásobování, jakož i finanční úvěry právě na zahraniční politiku Franka.

španělského ministra zahraničí Beigbedera znemožňoval Španělsku aktivně se podílet na válce déle jak půldruhého měsíce.¹²⁶

Ještě před definitivním obratem německé strategie, v rámci níž se němečtí představitelé začali koncem července 1940 vážně zaobírat využitím Frankova Španělska, provedli Němci řadu sondáží, jež měly poskytnout přesné informace ohledně stavu země, jejích zdrojů a válečné připravenosti. Průzkumy provedené admirálem Canarisem, největším znalcem španělských poměrů vyslaným několikrát v této době na Pyrenejský poloostrov, vyznívaly však značně skepticky. Němcům bylo jasné, že španělská armáda není schopna útočné války a bez německých oddílů nedokážou v žádném případě sami úspěšně provést ani operaci vedoucí k obsazení Gibraltaru. Franco však o porážce Spojenců již nepochyboval, o čemž svědčí jeho nadšené dopisy Mussolinimu v druhé polovině srpna 1940, v nichž opakoval svou vůli vyhlásit v co nejbližší době Spojencům válku. Toto zároveň podmiňoval nutností dodávek válečného materiálu z Německa a při stejné příležitosti navíc připomínal italskému *ducemu* španělské nároky v severní Africe a žádal jej o pomoc při získání podpory u Hitlera. Vzhledem k tomu, že Itálie měla v daném regionu také své zájmy, vlastní priority a hospodářsky ani vojensky na tom nebyla o mnoho lépe než samotné Španělsko, v odpovědi na Frankův dopis Mussolini nic konkrétního pro Španělsko udělat neslibil.¹²⁷

Koncem srpna německý velvyslanec von Stohrer sestavil hrubý náčrt německo-španělské smlouvy, v němž shrnoval podmínky španělského vstupu do války. Dle tohoto předběžného protokolu Němci slibovali ekonomickou i vojenskou pomoc Španělsku a uznávali také španělské právo vlastnit jak Tanger, tak Gibraltar. Další španělské územní nároky v Maroku a Oranu Berlín sice respektoval, avšak odkazoval je až na výsledky konečných jednání s vládou ve Vichy. Nicméně Madrid se měl výměnou za toto zavázat k uhrazení přesně stanoveného válečného dluhu z občanské války prostřednictvím vývozu nerostných surovin do Třetí říše a udělením koncesí na těžbu ve Španělsku a marockém protektorátu do rukou nacistů. Navíc Německo požádalo o zřízení svých námořních základen v poválečném Maroku. Na základě této smlouvy měla španělská strana stanovit po dohodě s Osou přesný konkrétní termín vyhlášení války. Takto nastavené podmínky Franka přirozeně absolutně neuspokojily, jejich konečná podoba tedy měla být prodiskutována až během plánované cesty Frankova švagra Serrana do Německa v polovině září 1940.¹²⁸

¹²⁶ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 317.

¹²⁷ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 318.; PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 78.

¹²⁸ *Ibidem*. s. 320; *Ibidem*. s. 79.

3.4. Zářijová mise Serrana Súñera a jednání v Berlíně

16. září 1940 tedy dorazil do Berlína Serrano Súñer, ministr vnitra a hlavní propagátor proněmecké orientace, v čele početné skupiny podobně smýšlejících falangistů, s cílem analyzovat míru německé ochoty podpořit a náležitě ocenit španělský příspěvek ve válce. Dosavadní španělský ministr zahraničí plukovník Beigbeder, od něhož by se spíše očekávala účast a vedení jednání takového významu, v této době již nepožíval Frankovy důvěry pro své nadstandardní vztahy s britskými diplomaty a jeho úřad pomalu směřoval do ochotných rukou právě *caudillova* příbuzného. Ten se nejprve (16.6.) osobně setkal s hlavou *Wilhelmstrasse* Ribbentropem, jemuž ihned vyložil význam, jaké má pro Španělsko získání celého Maroka (tedy i francouzské části). Serrano si přitom vypomohl nacistickým žargonem, když prohlásil tuto část Afriky za přirozený španělský *lebensraum*. Kromě celého Maroka zahrnovaly španělské teritoriální požadavky posunutí marocké jižní hranice až k Sahaře, dále region Oránu v nejzápadnější části Alžírsko s převážně španělským obyvatelstvem a další části severozápadní Afriky v oblasti Guinejského zálivu.¹²⁹

Ribbentrop sice s většinou požadavků i když velmi vágně souhlasil, ovšem podobně jako již několikrát předtím bez udání jakékoliv bližší specifikace a s nutností dalšího projednání s ostatními partnery (Vichy a Itálie). Poté však německý ministr zahraničí Frankova emisara doslova šokoval, když kromě německých požadavků obsažených již ve Stohrerově předběžném protokolu (ze dne 27. srpna 1940) vyslovil nové Hitlerovo přání, aby Španělé odstoupili Říši některý z Kanárských ostrovů pro vybudování německé námořní a letecké základny.¹³⁰ Serrano byl naprosto rozčarován takovým návrhem, který byl pro Španěle absolutně nepřijatelný a kteří se nyní ocitli v paradoxní situaci. Serranova mise měla za cíl vyjednat již pokud možno konkrétní záruky španělských zisků, jež mělo být dosaženo na úkor Francie výměnou za vstup Španělska do války. Mezitím německý spojenec nepřistojně žádal odstoupení území po Španělsku, které by se dobytím Gibraltaru sice zbavily jedné cizí enklávy, avšak budováním německých základen v Mogadoru a Agadiru¹³¹ a na jednom z Kanárských ostrovů by vznikly nové enklávy, tentokrát německé. Jak Franco napsal Serranovi, Španělsko bylo ochotno Německu tyto základny poskytnout a společně využívat na základě dlouhodobého spojení, avšak nestrpí na svém území vytvoření dalšího

¹²⁹ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 39.

¹³⁰ Toto bylo součástí německého plánu na zabezpečení východní části Atlantiku proti budoucí hrozbě ze strany Spojených států (spíše než Velké Británie, jejíž kapitulace byla podle německého velení pouze otázkou času), což bylo rozebráno v předchozí kapitole.

¹³¹ Tyto přístavy se nacházely na marockém pobřeží Atlantského oceánu na území tehdejšího francouzského protektorátu.

Gibraltaru.¹³² Nakolik stála Třetí říše v daném momentu o získání těchto enkláv v severní Africe, ilustruje výrok německého kancléře, který si později během setkání na Brenneru 4. října 1940 takto postěžoval Mussolinimu: „*Německo nemá zájem o španělské přístavy..potřebuje vlastní základny, aby je mohla dostatečně vybavit ještě v době míru.*“¹³³

Serrano Súñer byl po prvním setkání s Ribbentropem zděšen německými požadavky i celkovým jednáním Němců, kteří k Frankovu švagrovi zdaleka nepřistupovali jako k vítanému spojenci Německa, nýbrž s ním jednali povýšeně jako s vyslancem dalšího německého satelitu.¹³⁴ Následujícího dne se Hitler během osobního setkání se Serranem (17.9.) choval ztateně umírněněji než Ribbentrop na první schůzce a klíčových témat španělských koloniálních požadavků i Kanárských ostrovů se pouze okrajově dotknul. *Cuñadísimo* znovu opakoval předchozí španělské nabídky Německu z června 1940 s tím, že Španělsko je ochotno vyhlásit Británii válku, jakmile budou zajištěny všechny potřebné dodávky z Německa a dojde k rozmístění německých dělostřeleckých baterií kolem Gibraltar. Na to Hitler pouze odpověděl, že tuto britskou enklávu vyřídí rychleji útoky německých *štuk*.¹³⁵ Podobně by byla také zajištěna obrana poloostrova a španělských ostrovů v Atlantském oceánu. Německá strana se však i nadále snažila přimět Španělsko k nepřiliš lákavému postupu: nejprve vstup do války a na konci války by se veškeré španělské požadavky znovu důkladně projednaly. Tato nejistota a vágnost z německé strany se stala zásadní překážkou vzájemné německo-španělské dohody, což v konečném důsledku mělo také výrazný podíl na tom, že se Španělsko vyhnulo válce.¹³⁶

Franco, jehož Serrano po celou dobu své zářijové mise o stavu jednání průběžně informoval, přirozeně nehodlal postoupit jakékoliv španělské území (ani toho budoucího, které Španělsko marně nárokovalo na Francii). Na druhé schůzce se Serranem navíc Ribbentrop již naprosto otevřeně na španělského vyjednavče činil nátlak, aby Španělsko výměnou za Francouzské Maroko Německu postoupilo kromě jednoho z Kanárských ostrovů ještě Španělskou Guineu a ostrůvky v Guinejském zálivu.¹³⁷ Franco takové jednání spíše než Hitlerovi přisuzoval horlivosti a nenasytnosti jeho podřízených (např. Ribbentropa) a zdůrazňoval, jaké neocenitelné zkušenosti poskytla německé armádě španělská občanská válka. Proto by nyní s ohledem na snahy vytvořit spojenecký svazek mezi oběma státy, mělo

¹³² GODA, J.W. Norman: *Germany's Conception...* New York: Berghahn Books, 1999, s. 137.

¹³³ Ibidem. s. 137.

¹³⁴ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 323.

¹³⁵ Ibidem. s. 323.

¹³⁶ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 40.

¹³⁷ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 324.; DETWILER, D.S. *Hitler, Franco und Gibraltar: Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg*. Wiesbaden: F. Steiner 1962, s. 121.

ekonomicky silné Německo odpustit část španělského dluhu (podobně jako „mnohem chudší Itálie“) a zanechat nemístných územních požadavků na úkor Španělska. Serranovo přetlumočení tohoto Frankova „vzkazu“ Hitlerovi rozzuřilo německého kancléře pochopitelně na nejvyšší míru.¹³⁸

Co se týče dalších německých požadavků předložených Serranovi během několika setkání s německými představiteli v září 1940, Španělé byli ochotni poskytnout nacistickému Německu řadu výhodných obchodních smluv i těžebních koncesí ve Francouzském Maroku, pokud se dostane do španělského vlastnictví.¹³⁹ Avšak návrh nacistů, aby Španělsko předalo majetek britských a francouzských firem do německých rukou, již Franco odmítl a označil dokonce za čirý „*ekonomický imperialismus*“¹⁴⁰. Politika nacionalistické vlády směřovala k obnovení plné národní suverenity také v ekonomické oblasti, v níž se nesla nelibě přílišná „roztahovačnost“ i tak prominentního národa, jakým bylo Německo.

Záříjová mise Serrana směřovala postupně pouze k dohodě na tom, že se bude v jednání pokračovat osobně mezi Frankem a Hitlerem o měsíc později na francouzsko-španělské hranici, kde se obě strany pokusí dosavadní rozpory vyřešit. Franco vytrvale zdůrazňoval, jaký význam má obsazení Gibraltaru a následné předání celého Maroka pod španělskou správu pro celkovou bezpečnost západního Středozeří. Zejména poukazyval na skutečnost, že tento region mohou proti případnému pokusu spojení de Gaulla s francouzskými orgány v severní Africe efektivně ubránit pouze španělské jednotky. Loajalita severoafrických kolonií Vichy a Ose totiž nemůže být nikdy dostatečně zaručena, a tudíž by tento úkol měl být svěřen německým věrným spojencům – Španělsku. Němci však chovali velké pochybnosti ohledně schopnosti španělského kontingentu odrazit případnou spojeneckou invazi. Španělská armáda byla stále neporovnatelně slabší než francouzské vichystické jednotky dislokované v severní Africe.¹⁴¹

Tyto německé úvahy navíc nesmírně závažným způsobem podpořily události, ke kterým došlo na území dnešního Senegalu 23. září 1940, tedy ještě v době, kdy probíhala jednání Serrana v Berlíně. Toho dne se v rámci operace *Menace* pokusily gaullistické jednotky podporované britským námořnictvem vylodit v Dakaru a dobýt přístav i město, které spadalo pod správu vlády ve Vichy. Akce generála de Gaulla podnětená ze strany britského

¹³⁸ Ibidem. s.324-325.

¹³⁹ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 44. Nicméně pod podmínkou německých dodávek potravin a válečného materiálu.

¹⁴⁰ PRESTON, Paul, *Franco.* 2001. s. 325.

¹⁴¹ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 46.; MORENO JULIÁ, Xavier. *Hitler y Franco.* Barcelona: Editorial Planeta, 2007. s. 136.

premiéra Winstona Churchilla skončila však naprostým fiaskem. Petáinistická posádka Dakaru se poměrně slabému útoku překvapivě a se vši rozhodností postavila a po dvou dnech bojů za cenu značných ztrát pokus o invazi Svobodných Francouzů úspěšně odrazila.¹⁴² Na Hitlera učinila jednoznačná reakce obránců Dakaru velký dojem. Byl to praktický důkaz toho, že Vichy a její proklamované loajalitu mohou Němci důvěřovat. Rovněž si od tohoto precedentu sliboval možnost přimět maršála Pétaina ke vstupu do války s Velkou Británií v rámci plánované *Velké koalice* složené z Německa, Itálie, Francie a Španělska.¹⁴³

Na německo-španělská jednání měly události v Dakaru přímý a citelný dopad, neboť ještě více utvrdily Hitlera v přesvědčení, že je prozatím pro Německo nanejvýš užitečné ocenit prokázanou loajalitu Vichy. To samozřejmě odsouvalo španělské teritoriální aspirace v severní Africe do pozadí, protože pokud se Němci zdráhali dát Španělsku garance území na úkor Vichy již před de Gaullovým pokusem o vyloďení v Dakaru, poté k tomu měli důvodů ještě daleko méně. Naopak ihned po odražení invaze dali Němci zelenou posilování Petáinovy administrativy v Maroku, Alžírsku i Tunisu, aby tak zvýšili obranyschopnost Vichy proti dalším eventuálním spojeneckým útokům. Rozhodnutí, které bylo naprosto v rozporu s předchozím trendem, kdy Němci tlačili na demobilizaci francouzských koloniálních jednotek, bylo pro Španěly pochopitelně velmi ponižující.¹⁴⁴

Když se Serrano koncem září vracel ze své sondážní cesty v Berlíně,¹⁴⁵ kde třikrát jednal s Ribbentropem a dvakrát s Hitlerem, nepřivážel Frankovi to, o co nejvíce Španělé usilovali: pevné a jasné záruky Německa, které dostatečně zajistí obnovení španělského koloniálního impéria. Jeho první návštěva v Berlíně a výsledky jednání byly spíše oboustranným zklamáním. Němci měli pocit, že Serrano s Frankem požadují příliš, španělští vůdci naopak, že Hitler nabízí málo.¹⁴⁶ Otázkou je, do jaké míry Německo o španělskou účast ve válce opravdu stálo a Franco nebyl viděn pouze jako nepředvídatelná a nepotřebná zátěž. Španělsko totiž nenabízelo výměnou za záruky koloniálních zisků a materiální pomoc tak zcela málo: okamžitý vstup do války, obsazení a vyhnání Britů z Gibraltaru, těžební

¹⁴² PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 85-86; ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 46-47.

¹⁴³ Ibidem. s. 46-47.

¹⁴⁴ Ibidem. s. 50.

¹⁴⁵ 27. září byl Serrano pozván, aby se zúčastnil jako host oficiálního podpisu Paktu tří v Berlíně, kterým byla smluvně dovršena Osa Berlín-Řím-Tokio. Pakt, který byl formálně obrannou aliancí, měl mít primárně odstrašující efekt namířený proti koloniálním mocnostem (Velké Británii) a zejména Spojeným státům. Hitler počítal do budoucna s povzbuzením Japonska k vyhlášení války USA, čímž by soustředilo část amerických sil v oblasti Pacifiku mimo Evropu a zabránilo či oddálilo by se tak opakování německé „noční můry“ z první světové války, tedy otevření druhé fronty. (dle: PEČENKA, M.; LUŇÁK, P.: *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Nakladatelství Libri, 1999, s. 357; PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 80.)

¹⁴⁶ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 328.

koncese atd.¹⁴⁷ Zásadní překážku jednání v Berlíně představovaly hned od počátku nečekané německé požadavky postoupení španělských území a neochota nacistů zaručit smluvně Španělsku poválečný zisk vytoužených kolonií. To bylo determinováno Hitlerovými kalkulacemi, které počítaly s vládou ve Vichy ve své dlouhodobější strategii a odsouvaly tak nároky Španělska až na druhé místo. Ukázkovým příkladem tohoto přístupu byla německá reakce po událostech v Dakaru. Jednání Serrana v Berlíně (a posléze v Římě) během září 1940 tak poměrně dramaticky změnilo charakter španělsko-německých vztahů a přinutily obě strany k přehodnocení svých pohledů na sebe navzájem. Hitler, přes nepopiratelnou snahu přivést Španělsko do války proti Británii, začal mít obavy ze španělských nároků v severní Africe a následné reakce francouzských koloniálních držav pod správou Vichy. Nejhorší možný scénář pro Hitlera pak bylo sjednocení Vichy se Svobodnou Francií na „černém kontinentě“, což by výrazně usnadnilo spojenecké vyloďení i zřízení základen na africkém pobřeží.¹⁴⁸ Franco i Serrano byli sice silně znepokojeni a zklamáni německým postojem i jednáním, ale také vzhledem k nezpochybnitelné a pevné dominanci Německa v Evropě byli oba naprosto přesvědčeni, že správným směrem a budoucností Španělska je tábor Osy.

3.5. Druhé kolo: Hendaye a jeho důsledky (říjen-prosinec 1940)

Diplomatická příprava nacistů na plánované osobní setkání obou diktátorů v říjnu 1940 byla poznamenána dojmy, které v Hitlerovi zanechalo rozhodné odražení gaullistického pokusu o invazi v Dakaru obránci tamní vichystické posádky. Na základě této události a bezprostřední zkušenosti složitých jednání se Serranem Súñerem v Berlíně, začal Hitler prosazovat politiku, kterou osobně nazval tzv. *grandiózním podvodem*. Cílem bylo v podstatě to, o co už se Němci neúspěšně pokoušeli během první Serranovy návštěvy v Berlíně: přesvědčit španělskou vládu, aby umožnila svým vstupem do války dobytí Gibraltaru a usnadnila tak přístup Německa ke strategicky důležité oblasti západní Afriky a východního Atlantiku. Výměnou za tento „příspěvek“ k válečnému úsilí Třetí říše se měl Franco spokojit kromě německých dodávek s navrácením Gibraltaru a menšími zisky v oblasti Francouzského Maroka. Pétainova Francie, uklidněna německým příslibem zachování koloniálního panství, měla zůstat Třetí říši loajální a udržovat v oblasti severozápadní Afriky bezpečnost. Nevysloveným záměrem Německa byl plán na získání určitých částí francouzského území

¹⁴⁷ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 86.

¹⁴⁸ GODA, J.W. Norman: *Germany's Conception...* New York: Berghahn Books, 1999, s. 138.

v Africe, s možností kompenzací na úkor Velké Británie. Hlavní podstata německého plánu měla být oběma románským národům až do vítězného konce skryta a Francie se Španělskem se měly do té doby spokojit pouze s vágními garancemi ze strany Německa.¹⁴⁹

I přes nepochybné zklamání, které si přivezl Serrano ze zářijových rozhovorů v Berlíně, však španělští nejvyšší představitelé počítali jednoznačně s úzkou spoluprací s mocnostmi Osy. Tomu odpovídala i domácí politická scéna ve Španělsku, kde v této době rostl významně vliv proněmecké *Falangy*, jež získávala stále více fašističtější rysy.¹⁵⁰ Franco se Serranem pevně věřili, že existující rozpory s Německem bude možné překlenout a vydávali další silná prohlášení ve prospěch Osy. Důkazem tohoto kurzu se stalo také definitivní ovládnutí úřadu ministerstva zahraničí proněmeckým Serranem, jenž 16. října 1940 vystřídal Britům příliš nakloněného plukovníka Juana Beigbedera. Tím tento bigotní katolík, který zároveň zůstal v čele ministerstva vnitra a udržel si tak moc nad represivními složkami státu, získal druhou nejmocnější pozici ve státě.¹⁵¹

Hitler se po krachu letecké ofenzivy proti britským ostrovům a následném odložení operace *Seelöwe* na neurčito (tuto skutečnost před Frankem vědomě tajil) orientoval, vedle zahájených příprav tažení proti Sovětskému svazu, na zajištění zmiňovaného obranného perimetru v severní Africe a východním Atlantiku. Španělsko tak mělo být součástí této tzv. jihozápadní strategie před velkou východní kampaní, která byla Hitlerovou ideologickou prioritou.

Cestu do jihofrancouzského letoviska Hendaye, kde se měl německý kancléř 23. října 1940 setkat s Frankem, proto v duchu výše popsané taktiky Hitler „proložil“ dvěma schůzkami s francouzskými představiteli vichystické Francie, místopředsdou vlády Pierrem Lavalem a maršálem Pétainem. Španělský diktátor byl tak vlastně vměstnán mezi dvě další Hitlerovy významné schůzky, což ilustruje, jaký význam Němci Španělsku ve své strategii přisoudili. Jasnou prioritou v tomto schématu byl postoj Francie, podle něhož se poté odvíjel německý přístup v jednání s Frankem v Hendaye.¹⁵² Hitlerův vlak na cestě do Hendaye, zastavil tak nejprve ve středofrancouzském Montoire-sur-Loire, kde 22. října jednal s místopředsdou vichystické vlády Pierrem Lavalem. Podle zmíněné německé politiky *grandiózního podvodu* Hitler Lavalovi okamžitě nabídl za aktivní francouzskou spolupráci ve válce s Británií výhodné poválečné podmínky pro Francii i její kolonie, i když připustil, že

¹⁴⁹ Ibidem. s. 138.

¹⁵⁰ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 86.

¹⁵¹ PAYNE, Stanley G., *The Franco regime, 1936-1975*. London: University of Wisconsin Press, 1987, s. 152.

¹⁵² ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 53.

„určité dílčí teritoriální zájmy třetích zemí (Itálie a Španělsko) budou muset být také brány v potaz, avšak po válce se uzavřením společné dohody uspokojí zájmy všech (...).“¹⁵³ Pierre Laval nic konkrétního Němcům neslibil a konečné rozhodnutí nechal až na Petáinovi, s nímž se měl říšský kancléř setkat o dva dny později při návratu z Hendaye.

Následujícího dne, 23. října 1940, se uskutečnilo proslulé (a též jediné) osobní setkání Franka s Hitlerem. Na železniční stanici pohraničního městečka Hendaye spolu obě delegace hodlaly projednat zásadní rozpory, které se nahromadily během předchozích rozhovorů. Základním tématem byl vstup Španělska do války a především podmínky z tohoto vyplývající. Od prvních španělských nabídek na připojení k válčícím mocnostem Osy uplynuly v říjnu 1940 již čtyři měsíce a právě Hendaye se stalo místem, kde se Frankovo Španělsko ocitlo pravděpodobně nejbližší válce. Narozdíl od Hitlera, jenž doufal, že svou cestou pouze formalizuje předešlé návrhy na spojenectví a „ošálí“ tak Franka ve stylu svého *grandiózního podvodu*, *caudillo* přijel do Hendaye naopak vážně jednat.¹⁵⁴ Cílem Španělů bylo jasné stanovení podmínek, které pro Španělsko vstupem do války vyplývaly, a jejich potvrzení smluvními závazky.

Franco se během samotných jednání zprvu zaměřil na zdůvodnění dosavadního postoje Španělska, které s vypuknutím války bylo příliš ekonomicky slabé a nepřipravené na válku a zdůrazňoval mnohé obtíže, které mu přináší nepřátelé Osy (Velká Británie a USA) v oblasti zásobování.¹⁵⁵ Poté následoval výklad o hlavním důvodu španělské horlivosti válčit na straně Osy, když Franco znovu opakoval a zdůrazňoval historické nároky Španělska na celé území Maroka. Zároveň španělský *caudillo* dokonce tvrdil, že pokud obdrží dostatečné dodávky vojenského materiálu z Německa, přípravy na válku se daleko urychlí a Španělé dobudou Gibraltar i bez německé asistence.¹⁵⁶ Hitler se pokoušel Franka přesvědčit, že momentálně není možné uspokojit španělské územní nároky, poněvadž je pro úsilí Osy životně důležité zajistit si lojalitu Vichy v severní Africe. Dokud totiž trvá nebezpečí ze strany Spojených států (a Velké Británie), existuje také reálná hrozba, že se část francouzského koloniálního impéria se svými početnými jednotkami přidá na stranu Spojenců a usnadní tak jejich proniknutí do této části.¹⁵⁷ V takovém případě by byla ohrožena také italská přítomnost v severní Africe. Dezercí Vichy by se totiž dostal slabý italský kontingent

¹⁵³ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 54.

¹⁵⁴ PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 91.; GODA, J.W. Norman. *Y mañana el mundo: Hitler, África noroccidental y el camino hacia América.* Alianza Editorial, 2002. s. 85.

¹⁵⁵ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 57.

¹⁵⁶ PRESTON, Paul, *Franco.* 2001. s. 336.

¹⁵⁷ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 58.; GODA, J.W. Norman. *Y mañana el mundo: Hitler, África ..* Alianza Editorial, 2002. s. 94.

v Libyi do „kleští“ mezi Francouzským Tuniskem a Alžírskem na západě a Brity ovládaným Egyptem na východě. Po takovém vývoji událostí by se Němcům již prakticky nevyplatilo Gibraltar obsazovat.¹⁵⁸ Kromě toho Berlín vlastně ani nemohl slíbit něco, co v současnosti Osa neovládá.

Franco přesto k rozhořčení nacistů opakoval naprostou oprávněnost španělských imperiálních nároků vůči Francii v Africe a trval na písemných garancích o předání celého Maroka. Jak Franco při této příležitosti prohlásil, „(...) Gibraltar by byla příliš malá kompenzace za všechny škody a těžkosti, které Španělsko se vstupem do války proti Británii postihnou.“¹⁵⁹ Během návratu se *caudillo* svěřil svému švagru způsobem, jenž španělský přístup při jednáních s Němci dokonale vystihuje: „Tihle lidé jsou nemožní. Chtějí, abychom šli do války, a nic nám za to nenabízejí. Nemůžeme jim důvěřovat, dokud nepodepišeme závaznou, oficiální smlouvu, která nám zaručí území, jež naší zemi, jak jsem jim vysvětlil, po právu náleží. V opačném případě do války nevstoupíme...Když zvítězí, neposkytnou nám nic, pokud se k tomu nyní oficiálně nezavážou, a to bez ohledu na to, co nyní říkají.“¹⁶⁰

Navzdory očividné neschopnosti překonat základní překážky dosažení kompromisu, jimiž byla zejména španělská tvrdošijnost v koloniálních nárocích, byl na schůzce v Hendaye sestaven alespoň předběžný tajný protokol oboustranných závazků. Dokument Španělsko, kromě automatické příslušnosti k Ocelovému paktu¹⁶¹ a pozdějšímu přistoupení k Paktu tří, zavazoval také ke vstupu do války proti Británii, jakmile se všechny tři signatářské mocnosti (třetí stranou byla Itálie) shodnou na konkrétním datu a země bude na válku také dostatečně připravena. Spolu s německými závazky poskytnout Španělsku dodávky hospodářské pomoci nutné pro vedení války, dostal Franco pevné záruky pouze ohledně Gibraltaru. Ostatní jeho nároky byly odkázány na poválečné vyrovnání všech zainteresovaných (Německa, Itálie, Francie a Španělska) na úkor britského impéria.¹⁶² Podoba textu byla především dílem německého ministra zahraničí Ribbentropa a Serrana s Frankem nejprve poměrně zaskočila, proto se ihned snažili o jeho úpravy. Navzdory německému ignorování většiny španělských návrhů na modifikaci protokolu, měli Španělé svůj osud stále ve svých rukou právě díky mnohoznačnosti textu, který přesné datum vstupu Španělska do války ponechával de facto na nich samotných.

¹⁵⁸ Ibidem. s. 88.

¹⁵⁹ Ibidem. s. 62.

¹⁶⁰ PRESTON, Paul, *Franco*. 2001. s. 337.

¹⁶¹ Německo-italská smlouva o přátelství a spojení uzavřená v květnu 1939.

¹⁶² ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 68.;

Konečný tzv. vídeňský protokol¹⁶³ podepsaný Serranem 11. listopadu 1940 ponechával španělskou stranu však nadále v nejistotě pro svou neurčitost ohledně koloniálních zisků v Africe. Hitler Serranovy požadavky na doplnění protokolu, které by rozšiřovalo záruky španělských zisků i na alžírský Orán a celé Maroko, okázale ignoroval. Když mu dokonce *caudillo* nabídl, že se spokojí s pouhým soukromým dopisem, v němž se Španělsku zaručí za poválečný zisk těchto území, odpovědí mu bylo pouze výmluvné Hitlerovo mlčení.¹⁶⁴

Toto zklamání bylo nejspíše jednou z posledních kapek Frankova poháru trpělivosti a přestože to byl nakonec z obou diktátorů podle mnohých hlavně on, kdo si přál španělskou aktivní účast na válce Osy, nejistota imperiálních zisků byla silnějším argumentem. Nacistům se nepodařilo španělské představitele uchlácholit dalšími nepodloženými sliby ani na schůzce v Berchtesgadenu, kam si Hitler 18. listopadu 1940 Serrana pozval, jako čerstvého byť prozatím neaktivního člena Osy. Říšský kancléř, který 12. listopadu podepsal vojenskou směrnici č. 18 určující německou strategii pro nadcházející měsíce, začal vytrvale a neúspěšně Španěly tlačit k tomu, aby určili přesné datum své připravenosti zahájit válku.¹⁶⁵ Hlavní část zmíněné směrnice se totiž zabývala Operací Félix, tedy útokem proti Gibraltar, a nacisté doufali v jeho uskutečnění ještě před zahájením války na východě.

V ten samý den (18.11.), kdy se Serrano Súñer v Berchtesgadenu obratně vyhýbal nacistickým otázkám na jasné datum vyhlášení války ke konkrétnímu datu (to by znamenalo zahájení německé operace na obsazení Gibraltar a tedy i nutný průchod německé wehrmacht přes španělské území), podepsal Hitler konečnou směrnici útoku na Sovětský svaz. Vzhledem k ignoraci španělských apelů na vyjasnění článku č.5 tajného protokolu (územní zisky Španělska v severní Africe), k čemuž se také přidaly faktory jako prohlubování těžké hospodářské až humanitární krize Španělska, Frankova bojechtivost začala velmi rychle uvadat.¹⁶⁶ Čím dál více znervóznělí Němci, kteří potřebovali otázku Gibraltar vyřešit co nejdříve vzhledem k prioritnímu tažení proti Sovětskému svazu, naléhali na španělské představitele, aby vydali jasné rozhodnutí. Avšak Franco se naopak začal nenápadně vyvlékat

¹⁶³ Jednalo se o třetí verzi původního protokolu vytvořeného v Hendaye, přívlastku vídeňský se mu dostalo poté, co jej jako poslední signoval italský ministr zahraničí Ciano. ROS AGUDO, Manuel. *La guerra secreta de Franco (1939-1945)*. Barcelona : Crítica, 2002. s. 209.

¹⁶⁴ ROS AGUDO, Manuel, *Franco/Hitler 1940..* 2009. s. 70.

¹⁶⁵ Touto směrnici č. 18 se mj. odkládala definitivně invaze na britské ostrovy na neurčito, část německé armády se měla přesunout do severní Afriky na podporu italských jednotek v Egyptě, bylo rozhodnuto také o pomoci Mussolinimu v Řecku a přípravy operace Barbarossa měly nadále pokračovat. (dle: PAYNE, Stanley G., *Franco and Hitler. Spain, Germany...*s. 100)

¹⁶⁶ TUSELL, Javier. *Franco, España y la II Guerra Mundial: entre el Eje y la neutralidad*. Madrid: Temas de Hoy, 1995. s. 387-90.

ze zatím neaktivního členství v Ocelovém paktu i Paktu čtyř daného signací tzv. vídeňského protokolu z Hendaye. Když Franka nepřesvědčil svou návštěvou 7. prosince 1940 od dob občanské války dvorní německý vyjednávač ve španělských otázkách admirál Canaris a nepovedlo se to ani Mussolinimu při osobním setkání v Bordigheře v únoru 1941, nacisté se snah realizovat svou strategii v severní Africe s pomocí Španělska nadobro vzdali.

Během jara 1941 sice ještě došlo ke snahám oživit plán obsazení Gibraltaru, ovšem nacistický vůdce byl již příliš zaneprázdňen kampaní na Balkáně (duben 1941) a horečnatými přípravami přepadení Ruska, německá pozornost se definitivně přenesla na východ a tlaky nacistů na španělský vstup do války výrazně slabily. Hitlerův plán *grandiózního podvodu*, tzn. oklamání vichystických a španělských vůdců se naprosto minul svým účinkem. Franco se nenechal ukonejšit vágními německými přísliby poválečného koloniálního vyrovnání na úkor Británie a neústupně trval na konkrétních a smluvně závazných zárukách. Toto byl také jeden ze zásadních důvodů, proč se Španělsko v době nejkritičtějšího období mezi červnem a prosincem 1940 neocitlo aktivně ve válce po boku Německa a Itálie. Paradoxně se tak nestalo díky vychytralosti a proslulé „obratné prozíravosti“¹⁶⁷ Franka, jak po válce tvrdila frankistická propaganda. Nekompatibilitnost španělské posedlosti obnovením impéria a německých snah zajistit si loajalitu Vichy v severní Africe měla za následek otupení Frankova „velkého pokušení“ využít vhodné situace a stát se velmocí první třídy. Bez německých záruk koloniálního impéria v severní Africe, nebyli Španělé ochotni riskovat potenciální nebezpečí, která by pro ně vyplynula vstupem do války pro Británii. Právě setkání v Hendaye s jeho bezprostředními výstupy se stalo ve zpětném pohledu prvním mezníkem na cestě Frankova Španělska mimo dosah orbity Osy. A to navzdory skutečnosti, že přijetím tajného protokolu - produktu této jediné schůzky obou diktátorů - se Španělsko členem Osy již de facto stalo.

¹⁶⁷ Španělsky *hábil prudencia* – použito např. v: LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999, s. 137.; GARCÍA PÉREZ, Rafael. *Franquismo y Tercer Reich...*1992. s. 39.

Závěr

Ústředním záměrem mé bakalářské práce bylo shrnout a zhodnotit dvouletý vývoj německo-španělských bilaterálních vztahů let 1939-1940 a postupných proměn jejich charakteru. Vzájemné vztahy obou diktatur se formovaly v mezinárodně-politickém kontextu, jehož hlavní osou byla expanze nacistického Německa ovládající v polovině roku 1940 většinu evropského kontinentu. Frankovo Španělsko přirozeně inklinovalo k nacistickému Německu, které se nezpochybnitelnou měrou podílelo na vítězství nacionalistů v občanské válce. Vystaveno silnému německému vlivu (zejména ekonomická oblast) a určité ideologické spřízněnosti, jakkoliv byl charakter obou režimů odlišný, se Španělsko ocitlo na cestě do tábora zemí Osy. Válku, již nacisté v září 1939 rozpoutali, chápal Franco jako nevyhnutelný a spravedlivý zápas nových a zdravých mocností s upadajícím systémem koloniálních západních velmocí, přestože hlavním nepřítelem pro něj, stejně jako pro nacisty, zůstával Sovětský svaz. Španělské choutky přidat se k vítězícím mocnostem v červnu 1940 pak byly motivovány čistě vidinou okamžitých a snadných teritoriálních zisků, které se měly stát základem pro obnovu někdejšího impéria.

Zvyšující se německý tlak na španělské vyhlášení války, přestože si nacisté byli plně vědomi všech nevýhod vyplývajících z tohoto tahu, byl motivován kromě Gibraltaru také Hitlerovými obavami z boje na více frontách. Vyhnání Britů z Gibraltaru by totiž samo o sobě zásobovací situaci Velké Británie dramaticky nenarušilo. Klíčovou trasou zásobování britských ostrovů byl totiž v té době Atlantský oceán a navíc Velkou Británii považovali Němci v době intenzivních jednání s Frankem již za poraženou. Proto je třeba tuto německou strategii chápat především z perspektivy zajištění oblasti severozápadní Afriky, Středozeří a východního Atlantiku proti budoucí hrozbě ze strany Spojených států. Při pohledu na další vývoj událostí, kdy se Spojenci v listopadu 1942 vylodili v rámci operace *Torch* ve francouzské Severní Africe, tyto nacistické plány nepostrádaly zcela svůj smysl.

Neúspěch německo-španělských jednání řešících hlavně podmínky příspěví Španělska k válečnému úsilí Osy byl tedy způsoben zejména tou skutečností, že obě strany sledovaly v zásadě pouze své vlastní cíle, jež se však navzájem neslučovaly. Pro nacionalistické Španělsko byly nejvýznamnější hlavně územní zisky v severozápadní Africe, většina však měla jít na úkor Francie. Německo na druhé straně muselo, pokud si chtělo zajistit loajalitu a případnou budoucí vojenskou spolupráci Vichy, brát ohled na její koloniální impérium, k čemuž se při jednáních o příměří v červnu 1940 také zavázalo. Předání těchto území do

rukou Španělska s německým požehnáním by totiž s největší pravděpodobností vehnalo francouzské kolonie do náruče Spojenců, což by výrazně zkomplikovalo situaci vojsk Osy v celé severní Africe a umožnilo i obávanou spojeneckou invazi. Hitlerův pokus, známý jako *grandiózní podvod*, získat si Vichy zárukami zachování statu quo jeho impéria za možnou vojenskou spolupráci a na druhé straně uklidnit Franka neurčitými přísliby do budoucna, nakonec ztroskotal. Nenaplněná očekávání v Africe se tak na konci roku 1940 staly hlavní příčinou španělského rozhodnutí odložit prozatím vstup do války. Přestože se v průběhu dalších minimálně dvou let objevovaly na obou stranách nové pokusy resuscitovat možnost vyhlášení války Spojencům, již nikdy nebylo společné německo-španělské úsilí tak intenzivní ani tak blízko takového výsledku dosáhnout.

Resumé

The main goals of my thesis was to summary and review the period of two-year evolution in German-Hispanic bilateral relations. Bilateral relations of these dictatorships were being shaped on the background of a dramatic international process. Nazi Germany's expansion reached in mid-1940 its peak in dominance over the most of Europe. Francoist Spain naturally tended to be a future ally of Germany as National Socialist regime played one of the decisive role in Spanish Civil War. Still under the strong German influences (mainly in the economic fields) and on account of certain ideological kinship of both regimes, Spain was heading amidst the Axis Powers. Franco understood the war launched by the Nazis in September 1939 as an inevitable and just struggle between the new and rising powers and decadent colonial western powers. Despite this fact, the real foe was considered to be Soviet Union both for Franco and for Nazis. The Spanish desire to join the triumphing Third Reich in June 1940 was driven by the vision of effortless territorial conquest. These were to be the basis for the reestablishment of the Spanish empire.

The increasing German pressure to make the Spanish leaders decide the specific date of their entry into war in the autumn 1940 (despite the Nazis were aware of all the cons brought by this action) is possible to explain besides Gibraltar subject as a result of Hitler's fears of a potential threat to fight on more fronts at a time. The capture of Gibraltar Rock itself would not have impacted dramatically the situation of Britain as the key shipping lane to the British Isles was then the Atlantic ocean. Furthermore, Britan was considered by the Nazis at that time as already beaten. Therefore, this German strategy needs to be viewed from the perspective of securing the regions of Northwest Africa, the Mediterranean and the Eastern Atlantic - all of them against the possible assault of the United States. As the Allies landed in the French North African territories in November 1942 this German perspective does not seem to have been out of topic at all.

The failure of German-Hispanic negotiation concerning the entry of Spain into war was in general caused by both sides. Both the Nazis and Franco were focused on their own objectives, however these were together incompatible. The territorial gains in North Africa were the most significant for Francoist Spain, mostly on the expense of Vichy France as this was guaranteed by Germany during Armistice negotiations in late June 1940. Nevertheless, the Nazis had to respect the interests of Vichy in this region unless they wanted French

colonies to desert to the Allies. The attempt of Hitler in October and November 1940 to deceive both the French and the Spanish and unite their interests in order to create Grand Continental Coalition aimed at Britain did not succeed (known as „*Grand Deception*“). The unfulfilled expectations of Franco to make an easy step on the way to the empire became the main reason why Spanish decided in December 1940 for the first time to postpone their participation in war. Although so-called great temptation of Franco to join Axis stayed to be active for another at least two years on there were no more such strong circumstances and the will of both sides to reach the compromise as it was at the end of 1940.

Použitá literatura

ABENDROTH, Hans-Henning. *Hitler in der spanischen Arena*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1973. 411 s. ISBN 3-506-77432-8.

ARMERO, José Mario. *La política exterior de Franco*, Barcelona: Editorial Planeta, S.A., 1978. 244 s. ISBN: 84-320-5642-1.

BOWEN, Wayne H. *Spain during World War II*. Columbia: University of Missouri Press, 2006. 292 s. ISBN: 9780826216588.

BOWEN, Wayne H. *Spaniards and Nazi Germany: Collaboration in the New Order*. Columbia: University of Missouri Press, 2000. 264 s. ISBN: 9780826213006.

DETWILER, D.S. *Hitler, Franco und Gibraltar: Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg*. Wiesbaden: F. Steiner 1962, 185 s.

GARCÍA PÉREZ, Rafael. *Franquismo y Tercer Reich: las relaciones económicas hispano-alemanas durante la Segunda Guerra Mundial*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1992. 614 s. ISBN 8425909619.

GARRIGA, Ramón. *La España de Franco*. Madrid: G. del Toro (Servicio Comercial del Libro), 1976. ISBN 8431202130.

GODA, J.W. Norman. *Y mañana el mundo: Hitler, África noroccidental y el camino hacia América*. Alianza Editorial, 2002. ISBN 84-206-6778-1.

LEITZ, Christian. *Economic Relations Between Nazi Germany and Franco's Spain 1936-1945*, Oxford: Clarendon, 1996. 289 s. ISSN/ISBN 0198206453.

LINZ, Juan J. *Totalitarian and authoritarian regimes*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 2000. 343 s. ISBN 1-55587-890-3.

MERKES, Manfred. *Die deutsche Politik gegenüber dem spanischen Bürgerkrieg, 1936-1939*. Bonn : L. Röhrscheid, 1961. 194 s.

MORENO JULIÁ, Xavier. *Hitler y Franco*. Barcelona: Editorial Planeta, 2007. 789 s. ISBN 9788408073826.

NERÍN, Gustau; BOSCH, Alfred, PRESTON, Paul. *El imperio que nunca existió*. Barcelona: Plaza y Janés, 2001. 333 s. ISBN 8401530490.

PAYNE, Stanley G. *Franco and Hitler. Spain, Germany and World War II*. New Haven & London: Yale University Press, 2008. 328 s. ISBN 978-0-300-12282-4.

PEČENKA, M.; LUŇÁK P. *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Nakladatelství Libri, 1999. 357 s. ISBN 80-85983-95-8.

PRESTON, Paul. *Franco. Krvavý diktátor, nebo spasitel Španělska?*. Praha: BB Art, 2001. 706 s. ISBN 80-7257-619-4.

ROS AGUDO, Manuel. *Franco/Hitler 1940: de la Gran Tentación al Gran Engaño*. Madrid: Arco Libros, S.L., 2009. 95 s. ISBN 978-84-7635-769-9.

ROS AGUDO, Manuel. *La guerra secreta de Franco (1939-1945)*. Barcelona : Crítica, 2002. 410 s. ISBN 8484323838.

RUHL, Klaus-Jörg. *Franco, Falange y "Tercer Reich": España en la Segunda Guerra Mundial*. Tres cantos: S.A. Ediciones Akal, 1986. ISBN 9788476001097.

TUSELL, Javier. *Franco, España y la II Guerra Mundial: entre el Eje y la neutralidad*. Madrid: Temas de Hoy, 1995. 709 s. ISBN 847880501X.

VIÑAS, Ángel. *Franco, Hitler y el estallido de la Guerra Civil. Antecedentes y consecuencias*. Madrid: Alianza Editorial, S.A., 2001. 590 s. ISBN 842066765X.

WAISOVÁ, Šárka. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003. 143 s. ISBN 80-86473-42-2.

WHEALEY, Robert H. *Hitler and Spain: the Nazi role in the Spanish Civil War, 1936-1939*. Lexington : University Press of Kentucky, 1989. 269 s. ISBN 081311621X.

Články z periodik a sborníků

GARCÍA PÉREZ, Rafael. España y la Segunda Guerra Mundial. (Capítulo X.). In TUSELL, Javier; AVILÉS, Juan; PARDO Rosa y los autores (eds.). *La política exterior de España en el siglo XX*. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2000. 362 s. ISBN 84-7030-767-3.

GODA, J.W. Norman. Germany's Conception of Spain's Strategic Importance. In LEITZ, Christian; DUNTHORN, David Joseph (eds.). *Spain in an International Context, 1936-1959*. New York: Berghahn Books, 1999, 329 s. ISBN 1-57181-956-8.

LEITZ, Christian. Nazi Germany and Francoist Spain, 1936-1945. In BALFOUR, Sebastian; PRESTON, Paul (eds.). *Spain and the Great Powers*. New York: Routledge, 1999. 283 s. ISBN 9780415180788.

CHALUPA, Jiří; Poražení vítězové – konflikt z let 1936-1939 jako „čtvrtá karlistická válka“. In SPRINGEROVÁ, Pavlína (ed.). *Sedmdesát let od vypuknutí španělské občanské války – vnitřní a vnější aspekty konfliktu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 114. ISBN 978-80-7041-788-1.

PRESTON, Paul. Franco y los nocivos alemanes. *ABC Sevilla*. 7.6. 1997, s. 33-34. Dostupný z WWW <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1997/06/07/033.html>>. (přístup dne: 6.12. 2009)

PIKE, David Wingeate. Franco and the Axis Stigma. In: *Journal of Contemporary History*, Vol. 17, No. 3 (Jul., 1982). Dostupný z WWW <<http://www.jstor.org/stable/260553>>. (přístup dne: 8.10. 2009).